

PROBLEM MED ATT LEGITIMERA

En kritisk granskning av Lyotards
kunskapssyn

Examensarbete inom Filosofi
15 Höskolepoäng

Hösttermin 2011

Björn Pettersson

Handledare: Tere Vadén
Examinator: Paavo Pylkkänen

Problem med att legitimera

Examensrapport inlämnad av Björn Pettersson till Högskolan i Skövde, för Kandidatexamen (fil. kand.) vid Institutionen för kommunikation och information. Arbetet har handletts av Tere Vadén.

10 oktober 2011

Härmed intygas att allt material i denna rapport, vilket inte är mitt eget, har blivit tydligt identifierat och att inget material är inkluderat som tidigare använts för erhållande av annan examen.

Signerat: _____

Abstract

The paper examines Lyotard's interpretation of knowledge and his criticism against the present state of knowledge. He claims that there are three kinds of knowledge; narrative, scientific and performative. They are legitimated by different methods. The performative knowledge is significant for the state today and it does not have to legitimate itself. System efficiency and profit is what counts. Lyotard thinks this is bad for the development of knowledge, science, the practice of power and justice. To solve the problems he has formulated a new method of legitimation; paralogy. The paper shows it is connected with several difficulties and that it is not a valid method of legitimation.

In order to place Lyotard in a context he is compared to Habermas and Feyerabend. Lyotard can be placed between them. Habermas wants to develop the modern project and Feyerabend is an anarchist. They are also considered as anti-elitists. The paper shows that Lyotard has the most elitist theories of them.

Key words: Lyotard, Habermas, Feyerabend, grand narratives, meta narratives, paralogy, narrative knowledge, scientific knowledge, language games.

Innehåll

1. Inledning	5
1.1. Introduktion	5
2. Syfte och frågeställningar	10
2.1. Utgångspunkter.....	10
3. Analyserande del	11
3.1. En kort definition av kunskap	11
3.2. Språkspel	12
3.2.1. Pragmatisk grund.....	13
3.2.2. Grundläggande aspekter hos språkspelen	14
3.2.3. Lyotards agonistiska princip	15
3.2.4. Det sociala sammanhanget.....	15
3.2.5. Habermas och kommunikation.....	16
3.3. Narrativ kunskap.....	18
3.4. Vetenskaplig kunskap och modernismen.....	20
3.4.1. Stora berättelser, metaberättelser och spekulativ filosofi	22
3.4.2. Metaberättelser och myter.....	23
3.4.3. Legitimeringen av vetenskap	23
3.4.4. Legitimeringsprocessen	24
3.4.5. Kraven för att bli vetenskapsman	25
3.4.6. Axiom	26
3.4.7. Modern historieskrivning	27
3.5. Performativ kunskap	27
3.5.1. Ingen rättvisa och distanserade individer.....	28
3.5.2. Makt och dess utövande.....	30
3.5.3. Kunskap och information.....	31
3.5.4. Determinism.....	32
3.5.5. Utbildning och mål med individen	34
3.6. Paralogi	34
3.6.1. Uppnåendet av paralogi, dess grund och mål.....	35
3.6.2. Fri informationstillgång, databaser och internet.....	36
3.6.3. Problematisk etik och rättvisa	37
3.6.4. Den vetenskapliga pragmatiken och samhället	38
3.7. Habermas konsensus.....	38
3.7.1. Lyotards kritik av konsensus.....	40
3.8. Feyerabends fria samhälle.....	41
4. Diskussion.....	43
4.1. Kritik mot den modernistiska vetenskapliga kunskapen	44
4.2. Införandet av paralogin	45
4.3. Elitism	47
5. Sammanfattning.....	49
6. Referenser	54

1. Inledning

1.1. Introduktion

Uppsatsen strävar efter att ge en fördjupad och problematiserad bild av den franske filosofen Jean-François Lyotards (1924-1998) syn på kunskap. Lyotard hävdar att det finns tre olika kunskapsformer; narrativ, vetenskaplig och performativ. Centralt för hans kunskapssyn är att det inte går att nå en tydlig definition av verkligheten genom en övergripande teori. Han avfärdar därför möjligheten att det går att nå fram till säker vetskap om relationen mellan ett uttalande och verkligheten.

Lyotard betecknar dagens kunskapssituation som problematisk. Den performativa kunskapsformen är den rådande. Inom denna har modernismens sökande efter en objektiv och universell sanning ersatts av främst kortsiktiga och ekonomiska mål. Samhället kan beskrivas som teknokratiskt och dess effektivitetskriterium kan sammanfattas till att allt är tillåtet så länge det är effektivt.¹ Detta innebär att det inte ställs några egentliga krav på kunskapsformen att denna skall kunna legitimera sig. Den erbjuder ingen objektiv metod för att avgöra vad som är sant eller falskt. Vidare har utvecklingen medfört att det råder ett problematiskt förhållande till rättvisa, vilken har fått en underordnad betydelse. Tillståndet har medfört problem och begränsningar för vetenskapen och den enskilda människan. För att finna en lösning på problemen har Lyotard formulerat en ny legitimeringsform som han benämner paralogi. Denna strävar efter ett kunskapsstillstånd som förbättrar forskningens förutsättningar samt respekterar individuell frihet och rättvisa. Lyotard är dock otydlig i sin beskrivning av paralogin, något som innebär att det är svårt att utreda om begreppet uppfyller kriterierna för att vara en giltig legitimeringsform.

För att skapa en övergripande bild jämförs Lyotard med filosofen Jürgen Habermas (f. 1929) och vetenskapsfilosofen Paul Feyerabend (1924-1994). De var verksamma under samma tid, något som till exempel speglas av att Lyotards *The Postmodern Condition* kom ut 1979 och Feyerabends *Ned med metodologin* utkom 1975. Kontextuellt befinner sig Lyotard mellan dem eftersom Habermas vill fortsätta utveckla det moderna projektet och Feyerabend är anarkist.

¹ Benjamin (red.), 1992, s. 107.

The Postmodern Condition skrevs på uppdrag av universitetsrådet för Quebecs regering. Den utgör en statlig utredning rörande den vetenskapliga kunskapens villkor. Den grundläggande intentionen är att utreda kunskapstillståndet i samtidssamhället. Lyotard analyserar hur kunskapstillståndet har förändrats sedan slutet av andra världskriget. Han vänder sig mot den positivistiska vetenskapen och hermeneutiken som vetenskap. Utvecklingen har medfört att vetenskapen inte längre kan representera en universell sanning. Dess anspråk har blivit krossade och verkligheten kan därför tolkas utifrån en mångfald av diskurser eller berättelser.

Lyotard utgår till stor del från Wittgensteins begrepp språkspel och hans vetenskapsfilosofiska tankar påminner om Kuhns och Feyerabends. I sin kritik vänder han sig mot Habermas. Han tycks mena att Habermas till stor del har identifierat samtidssituationen och problemen, men att dennes lösningar som bygger på konsensus är fel.

Inom Lyotards samtida sociologiska, politiskt filosofiska och kulturella kretsar fick *The Postmodern Condition* ett stort genomslag.² Dessa grupper motsvarar till stor del hans målgrupp. Verket betraktas som centralt inom den postmoderna teoribildningen. Det har dock fått ett ljummare mottagande inom den naturvetenskapliga världen och inom den epistemologiska filosofin och vetenskapsfilosofin.³ Till exempel hävdar filosofen Hilary Putnam att Lyotard har en begränsad vetenskaplig förståelse.⁴

Den narrativa kunskapen är pluralistisk och saknar övergripande singulära helhetsperspektiv. Begreppet utgår från en kulturell grund och baseras i huvudsak på berättelser. Lyotard hävdar att vetenskapen snabbt kom i konflikt med den narrativa kunskapen och förkastade denna. Det går att förklara förhållandet mellan den narrativa och vetenskapliga kunskapen utifrån Hegel. Han betecknar modernismen som en brytning med det gamla, vars värden inte längre är giltiga.

En konsekvens av förkastandet av den narrativa kunskapen var att vetenskapen fick problem med sin egen legitimering. Grunden för detta är att den måste baseras på något som inte är vetenskap.⁵ Hur skulle vetenskapen kunna legitimeras utan stöd från narrativ? Lyotard menar att legitimeringen av reglerna för det egna spelet skedde genom skapandet av en metadiskurs. Denna motsvarar en övergripande filosofi eller diskurs om verksamheten.⁶ Denna kan vara narrativ och anknyter till någon metaberättelse eller stor berättelse.

² Browning, 2000, s. 21.

³ Nola & Irzik, 2002, s. 392.

⁴ Personal communication with Paavo Pylkkänen, September 2011. Pylkkänen recalls Putnam's lecture on Derrida in London in 1991 in which Putnam was very critical of Lyotard's understanding of science.

⁵ Browning, 2000, s. 28.

⁶ Lyotard, 2005, s. xxiii.

Wadenström menar att både metadiskursen och metaberättelsen befinner sig på ett metaplan i förhållande till vetenskapen, men inte i förhållande till en stor berättelse.⁷ Lyotard menar därför att vetenskapen trots sin kritik av den narrativa kunskapen har en narrativ grund.

Modernismens vetenskap inbegrep ett sökande efter en universell sanning. Detta skedde med hjälp av legitimerande metaberättelser och stora berättelser. De senare har universella anspråk och handlar bland annat om frigörelse eller upplysning. Metaberättelserna tjänar som stöd för legitimeringen av de stora berättelserna. Bitvis är det svårt att hålla isär berättelserna eftersom Lyotard låter deras respektive betydelse överlappa varandra. Metadiskurserna anknöt till dessa.

I sin kritik av modernismen koncentrerar sig Lyotard främst på vetenskapen och han underkänner forskningens anspråk på att besitta ett metaperspektiv, med vilket alla andra perspektiv kan förklaras. Enligt Lyotard sker produktionen av vetenskapliga fakta enligt givna regler. Legitimeringen av ny forskning innebär att den stämmer överens med vetenskapens metaberättelse. Metaberättelserna och de stora berättelserna medförde att skilda vetenskapliga berättelser sammanfördes vilket bidrog till en maktcentralisering. Lyotards misstro mot metaberättelserna omfattar även politisk legitimering.⁸ Vidare urskiljer Lyotard en rad brister inom legitimeringen av modernismen och flera problematiska aspekter som är sammankopplade med den vetenskapliga teorin och metoden.

Den vetenskapliga kunskapen kan legitimeras både på ett epistemologiskt och på ett sociopolitiskt plan.⁹ Den epistemologiska legitimeringen utgår från vetenskapens innehåll. Här kan metoder, teorier och olika former av vetenskapliga uttalanden och observationsrapporter samt deras grad av verifierbarhet nämnas. Den sociopolitiska legitimeringen behandlar vetenskapen från ett övergripande perspektiv. Metaberättelserna och de stora berättelserna hade även till uppgift att motivera forskningen inom en social kontext som ej var vetenskaplig. För att legitimera vetenskapen hos allmänheten presenterades vetenskapen och dess utveckling som en berättelse. Detta perspektiv utgår från en narrativ grund. Lyotard urskiljer olika funktioner för vetenskapen och de moderna samhällsliga institutionerna. Vetenskapens primära uppgift var att upptäcka sanning medan institutionerna strävade efter att skapa rättvisa. Inom modernismen sammanfördes följaktligen begreppen sanning och rättvisa.

⁷ <http://www.mv.helsinki.fi/wadenstr/EUROPA/av1.htm#a4> (2011-10-06).

⁸ Wadenström, 1998, s. 18.

⁹ Nola & Irzik, 2002, s. 391.

Lyotard lägger stor vikt vid den österrikiske filosofen Ludwig Wittgensteins (1889-1951) begrepp språkspel. Begreppet motsvarar sociala sammanhang och vad som får uttryckas inom dessa. Språkspelen kan jämföras med ett spel som till exempel schack, där varje drag måste följa spelreglerna. I *The Postmodern Condition* skriver Lyotard att det finns ett oändligt antal heterogena och inkommensurabla språkspel. Han betraktar verkligheten som lika obestämbar som antalet språkspel. Tillsammans utgör språkspelen det sociala band som håller samman samhället. Detta är till sin natur lingvistiskt. Lyotard utgår från en pragmatisk grund vilken utgår från språkspelens användbarhet under olika omständigheter och deras konkreta konsekvenser. Aktiviteten sker främst i intersektionen där ett oräkneligt antal språkspel som lyder under olika regler möts.

Lyotards kritik av vetenskapen kan delvis förstås utifrån begreppet språkspel. Hans ståndpunkt kan sammanfattas till att användandet av förnuftet som kriterium vid skapandet av kunskap egentligen endast innebär att hänvisa till ett språkspel bland många andra. En central aspekt som Lyotard tillskriver de språkspel som är sammanbundna med vetenskapen är att de strävar efter att utesluta alla andra.¹⁰ Lyotard menar därför att modernismen, med dess universella anspråk, inte tar hänsyn till den inkommensurabilitet och heterogenitet som utmärker språkspelen. De vetenskapliga språkspelen ställer sig följaktligen vid sidan av de språkspel som utgör det sociala bandet.

Lyotard urskiljer en terror som är sammankopplad med totalitära språkspel. Terrorn förkommer både inom den vetenskapliga och performativa kunskapen. Malpas menar att Lyotards terrorbegrepp innebär att han sammankopplar den filosofiska idén om totalitet, det vill säga att allt kan förklaras i en stor berättelse, med politisk totalitarism.¹¹ Detta innebär att terrorn utgör ett hot om uteslutning om spelaren inte följer de givna reglerna. Nazismen och kommunismen är två tydliga exempel på totalitära politiska rörelser. De tog terrorn till dess yttersta gräns, individer som inte passade in i systemen förföljdes och kunde möta ett grymt öde.

Lyotards förkastande av modernismen bottnar även i den snabba informationsteknologiska utveckling som skett sedan slutet av andra världskriget. Han anser att denna har bidragit till att förändra kunskapens natur.¹² Utvecklingen har medfört ett ökat och splittrat informationsflöde.

¹⁰ Lyotard, 2005, s. 25.

¹¹ Malpas, 2005, s. 42.

¹² Lyotard, 2005, s. 3.

Den performativa kunskapen efterträdde modernismen. Lyotard är bland annat kritisk mot den performativa kunskapen eftersom han anser att den inte tar hänsyn till rättvisa. Detta skiljer den från den narrativa och den vetenskapliga kunskapen. Lyotard menar att den performativa kunskapen kommer att leda till ett styre av terror. Grunden till detta är att legitimeringen av makt, oavsett om det är fråga om social rättvisa eller vetenskaplig sanning är baserad på att optimera systemets effektivitet. Lyotard menar att detta inbegriper en viss nivå av terror. Han sammanfattar dess princip till: *be operational (that is, commensurable) or disappear*.¹³ Inom kunskapsformen kan terrorn återfinnas inom bland annat vetenskapen, totalitära stater och universitetsprogram som hotas av nedläggning om de inte genererar en tillräckligt hög ekonomisk avkastning.

Maktutövningen utgår från effektivitet och hög hastighet för beslutsfattande. Till viss del uppnås detta genom att minska mängden information som cirkulerar bland individerna. Utifrån en enorm mängd av inkommensurabla språkspel förmedlar maktens företrädare ett informationsurval. En tolkning av detta är att maktutövningen bygger på manipulation. Lyotard menar att de olika delarna framställs som kommensurabla, något som medför att en enkel helhetsbild kan definieras. En konsekvens av detta kan vara att behoven hos olika grupper och individer förringas, något som torde vara en nödvändighet för att hierarkiskt kunna kontrollera större folkmassor.

För att minimera terrorn och manipulationen samt för att lösa andra problem som han upplever är sammankopplade med dagens situation föreslår Lyotard paralogi som en möjlig lösning. Ett grundläggande krav för införandet av paralogin är urskiljandet av språkspelens heterogena natur.¹⁴ En metod för att förbättra kunskapssituationen är att ge folket fri informationstillgång. Lyotard vill öppna alla databanker, men redogör inte för hur detta praktiskt skall genomföras. En alternativ lösning till paralogin är Habermas konsensusbegrepp. Lyotard förkastar dock detta eftersom han anser att konsensus medför en likriktning som är skadlig för språkspelens heterogenitet.

Med utgångspunkt i paralogins värnande om individens frihet och möjligheter kan Lyotards teoribildning definieras som antielitist. *The Postmodern Condition* väcker dock frågan om vem Lyotards filosofi egentligen är avsedd för. Har den lilla människan, som äger en begränsad vetenskaplig förståelse, i grunden fått sin världsbild förändrad i enlighet med Lyotards beskrivning? Har gemene man uppnått de grundkriterier som krävs för att ta del av Lyotards teoribildning eller är denna och deltagandet i paralogin att betrakta som elitistisk?

¹³ Lyotard, 2005, s. xxiv.

¹⁴ Lyotard, 2005, s. 66.

2. Syfte och frågeställningar

Uppsatsens mål är att förmedla en fördjupad och problematiserad bild av den franske filosofen Jean-François Lyotards kunskapssyn. Han urskiljer tre kunskapsformer; narrativ, vetenskaplig och performativ. Vidare utreds huruvida hans paralogibegrepp är en giltig legitimeringsform och om denna kan användas för att lösa de problem som är sammankopplade med dagens kunskapsstillstånd.

För att skapa en kontextuell bild jämförs Lyotard med filosofen Jürgen Habermas och vetenskapsfilosofen Paul Feyerabend. Samtliga vänder sig emot elitism och uppsatsen utreder hur de förhåller sig till varandra utifrån denna aspekt.

2.1. Utgångspunkter

Den centrala utgångspunkten är Lyotards *The Postmodern Condition*. Uppsatsen utgår från Massumis och Benningtons engelska översättning från 2005.

The Postmodern Condition förmedlar en bild av Lyotards begreppsapparat och hans tolkning av bland annat kunskap, vetenskap, samhälle, information, språk och historieskrivning. För att utreda och kritisera Lyotard har främst Robert Nolas och Gürol Irziks *Incrudelity towards Lyotard: a critique of a postmodernist account of science and knowledge* (2002), Andrew E. Benjamins *Judging Lyotard* (2006), Chris Rojeks och Bryan S. Turners *The politics of Lyotard, Justice and social theory* (2002) och Brownings *Lyotard and the end of grand narratives* (2000) använts. Skapandet av en översiktsbild har till stor del utgått från Ralf Wadenströms *Små och stora Europeiska historier* (1998). Vid sidan av dessa utgångspunkter har även en rad mindre centrala källor använts. Dessa presenteras i den löpande texten.

3. Analyserande del

3.1. En kort definition av kunskap

Varken Lyotard, Habermas eller Feyerabend betraktar vetenskapen som en överlägsen kunskapsform. Detta är problematiskt i förhållande till den position som vetenskapen har tillskrivits.

Lyotard anser att kunskap inte kan reduceras till vetenskap eller inläring. Det senare består av ett set av denotativa påståenden.¹⁵ Lyotard betraktar denotativa uttalanden som centrala för vetenskapen. Kännetecknande för dessa är att sändaren måste identifiera referenten och försöka beskriva denna med korrekta och precisa formuleringar. Referenten är den eller det som uttalandet eller påståendet handlar om. Dessa kan klassificeras till att vara sanna eller falska. Adressaten ges därigenom möjlighet att godta eller förkasta uttalandet. Lyotard använder ”universitetet är sjukt” som ett exempel på denotativt uttalande.¹⁶

Denotation beskriver förhållandet mellan det betecknande och det betecknade samt förhållandet mellan tecknet och referenten i den externa verkligheten. Begreppet avser tecknets förnuftiga, uppenbara och objektiva betydelse.¹⁷ Denotation är synonymt med begreppsomfång och avser samtliga föremål som ordet avser. Här kan till exempel månar användas som exempel och denotationen innebär alla objekt som kan definieras som månar, det vill säga en naturlig himlakropp som i en främst elliptisk bana kretsar kring en planet eller en asteroid. Denotativa observationspåståenden innebär objektiva observationer av det studerade. Till exempel hur lång tid det tar för månen Ganymedes att kretsa ett varv runt Jupiter. Denotation skiljer sig från begreppet konnotation som betecknar åskådarens subjektiva upplevelse, till exempel att denne uppfattar fullmånens reflekterade sken över Mälaren som vackert.

Lyotard betraktar vetenskapen som en underliggande aspekt av inläring. Begreppet kunskap inkluderar även aspekter av ”att veta hur” och ”att veta hur man skall lyssna”. Kunskap innebär därför en kompetens som sträcker sig bortom beslut och appliceringen av olika kriterier av sannings-, effektivitets- och rättvisekaraktär.¹⁸ Begreppet innebär följaktligen det som gör någon kapabel till att forma ”bra” uttalanden av till exempel

¹⁵ Lyotard, 2005, s. 18.

¹⁶ Lyotard, 2005, s. 9.

¹⁷ Fiske, 1997, s. 118.

¹⁸ Lyotard, 2005, s. 18.

denotativ eller deskriptiv natur. Kunskap består av en samling kompetensbyggande mått. Ett subjekt är följaktligen sammansatt av delar från dessa.

Habermas betraktar det traditionella förnuftet som instrumentellt. Dess syfte är att kontrollera samhälle och natur. Inom hans teoribildning går det att urskilja tre former av rationalitet eller kunskapsstyrande intressen; tekniskt, praktiskt och frigörande. Det första innebär en strävan efter att kontrollera naturen. Dess metoder är empiriska och analytiska. Intresset ligger till grund för positivismen. Det praktiska strävar efter att uppnå gemensam förståelse genom kommunikation och social interaktion. Normer som baseras på konsensus rörande beteende knyts samman med språket. Intresset utgår från intersubjektivitet. För att utreda de aspekter som är knutna till intresset används främst hermeneutiska metoder. Habermas definierar hermeneutiken som läran om hur språket används för att deltagarna skall nå en gemensam förståelse eller åsikt.¹⁹ Det tredje intresset innebär en strävan efter befrielse från dominerande ideologier och strukturer. Kritisk analys som till stor del baseras på samhällsvetenskapliga metoder används för att uppnå perspektivförändringar.

Feyerabend's analys av den vetenskapliga metoden har resulterat i slutsatsen att det utifrån ett historiskt perspektiv saknas generella och konstanta principer från vilka den vetenskapliga kunskapen har ackumulerats. Vid de flesta större framsteg har vetenskapsmän frångått de etablerade metodreglerna. Hans enda konstanta metodologiska princip är att "allt är tillåtet".²⁰ För att nå fram till slutsatsen har han bland annat undersökt induktionismen, falsifikationismen och paradigmläran. Feyerabend vill att forskningen skall utgå från en mångfald för att vetenskapsmännen skall kunna upptäcka nya samband. Feyerabend anser även att det inte existerar några systemneutrala fakta. Reduceringen av vetenskapens position medför att Feyerabend förespråkar den individuella friheten och en ideologiskt neutral stat.²¹ Individens får därför möjlighet att välja den kunskapsform som passar henne bäst.

3.2. Språkspel

Varken Lyotard eller Habermas anser att den teknologiska rationaliseringen och dess effektivitetskriterium utgör en tillräcklig grund vid närmandet av begreppet kunskap. De försöker därför att närma sig de problem som är förknippade med dagens situation genom

¹⁹ Habermas, 1996, s. 37.

²⁰ Feyerabend, 2000, s. 29.

²¹ Feyerabend, 2000, s. 228.

språket. Lyotard förespråkar genom språkspelen diskonsensus och Habermas vill genom kommunikation uppnå konsensus och fortsätta det moderna projektet.

Lyotard och Habermas utgår till viss del från Wittgensteins senare filosofi i sin analys av språket. Denne förkastar korrespondensteorin, det vill säga att varje språklig sats kan kopplas samman med bestämda fakta i världen.²² Wittgenstein utgår från att språkets enorma komplexitet medför att det inte går att definiera några enkla elementarsatser. Språket kan betraktas som summan av språkspelen. Förhållandet mellan de olika språkspelen kan liknas vid fibrerna i ett rep. Ingen fiber är så lång att den löper igenom hela repet, men tillsammans utgör de repet.

Språkspelen kan vara av till exempel denotativ, preskriptiv eller deskriptiv natur. Här kan till exempel att ge order, berätta historier, pröva hypoteser, spela teater och gissa gåtor nämnas. Wittgenstein betraktar språkspelen som det sätt på vilket vi använder språket. Deltagandet kan betraktas som en social aktivitet.²³ Ord och fraser får sin betydelse genom att de ingår i vissa språkliga sammanhang, det vill säga språkspel. Deltagandet kan liknas vid att spela schack. Samma princip gäller för spelpjäserna som för ord inom ett språkspel. De kan endast brukas i enlighet med spelreglerna. Varje uttalande eller påstående kan betraktas som ett drag. Det bästa sättet att nå fram till ett språks betydelse är därför att studera de sammanhang där det förekommer. Kriteriet för att användaren förstår betydelsen av ett ord är att denne kan bruka det korrekt.

3.2.1. Pragmatisk grund

Lyotard utgår från en pragmatisk grund. Verifieringen av teorier, påståenden, metoder, hypoteser och idéer utgår från deras användbarhet, funktion och tillämpbarhet. Det vill säga språkspelens konkreta konsekvenser. De olika formerna av språkspel placerar sändare, mottagare och referent i olika förhållande till varandra. Deras inbördes förhållande skiljer sig även inom de olika kunskapsformerna. Lyotard urskiljer två typer av framsteg inom kunskap. Det första innebär nya drag, det vill säga nya argument inom de etablerade reglerna. Det andra är att uppfinna nya regler, vilket innebär en förändring till ett annat spel.²⁴

²² Collin, 2000, s. 105.

²³ Wittgenstein, 1978, s. 36.

²⁴ Lyotard, 2005, s. 43.

3.2.2. Grundläggande aspekter hos språkspelen

Lyotard urskiljer tre grundläggande aspekter hos språkspelen.²⁵ Den första är att reglerna inte bär med sig en inneboende legitimering av det egna språkspelet. De är snarare att betrakta som överenskommelser mellan spelarna. Dessa uppfinnar dock inte reglerna. Dragen är regelstyrda, men har ej fixerade eller ett transcendent set av regler att utgå från.²⁶ Det är därför svårt att avgöra vad som utgör legitimeringen utifrån denna regel. Med utgångspunkt i att reglerna är att betrakta som konventioner mellan spelarna torde de inte vara i något nämnvärt behov av en epistemologisk eller ontologisk legitimering.²⁷ Förmedlingen av kunskap kräver att sändaren bifogar eller hänvisar till någon form av legitimering. Utan en sådan kan inte det överförda budskapet betraktas som något annat än ett stycke overifierad information.²⁸ Den andra aspekten är att förändringar av reglerna, även mindre, medför konsekvenser för spelets karaktär. Den tredje är att om ett drag inte är i enlighet med reglerna så kan det inte bidra till att definiera spelet. Utifrån detta presenterar inte Lyotard någon stabil grund för en epistemologisk legitimering som utgår från språkspelen.

Nola och Irzik menar att ett uttalandes innehåll kan stå i en objektiv ickekonventionsbaserad relation till världen, till andra uttalanden och till bevis.²⁹ En invändning mot Lyotards första regel är därför att det måste göras en distinktion mellan avsaknaden av vidare legitimering för reglerna hos ett språkspel som antagits genom konventioner och ett uttalande inom ett språkspel där innehållet är öppet för en undersökning för att fastställa dess legitimitet eller berättigande. Precis som det finns regler som styr schack så finns det regler för vetenskapsspelet. Nola och Irzik menar att varje metodteori skall sträva efter att klarlägga dessa. Han drar paralleller till de regler som finns för deduktivt och induktivt resonemang. Dessa har varit föremål för en intensiv debatt bland induktivisterna. Utifrån detta perspektiv tillför inte Lyotard den epistemologiska debatten något av större värde.³⁰

²⁵ Lyotard (red.), 2005, s. 10.

²⁶ Benjamin (red.), 1992, s. 111.

²⁷ Ibid.

²⁸ Nola & Irzik, 2002, s. 403.

²⁹ Nola & Irzik, 2002, s. 408.

³⁰ Nola & Irzik, 2002, s. 406.

3.2.3. Lyotards agonistiska princip

Lyotards agonistiska princip innebär att språkutövandet kan liknas vid en kamp där spelarna försöker att utmanövrera och hålla jämvikt med varandra. För att förändra maktbalansen är oväntade drag de mest värdefulla. Dessa utgörs av nya drag och uttalanden. Det agonistiska perspektivet innebär att reglerna som styr språkspelen baseras på språkets tillämpning snarare än en transcendent uppsättning regler.³¹

Den agonistiska principen skall inte enbart tolkas som en hård kamp. Dess drivkraft utgår även från glädjen att få experimentera med fraser, ord, meningar och deras betydelse. Det som står på spel i en diskussion är aldrig helt förutbestämt. Kampen innebär att dragen i språkspelen formuleras kontinuerligt under diskussionen. Det agonistiska perspektivet understryker diskussionens strategiska dimension.³² Browning menar att den agonistiska aspekten kan tolkas som ett misstroende av det förtroende och det samarbete som krävs för att de sociala aktiviteterna skall kunna fungera. Han anser även att Lyotard tycks ignorera den ömsesidighet som utmärker social handling, det vill säga både individualism och strävan efter att upprätthålla sociala normer och konventioner.³³

3.2.4. Det sociala sammanhanget

De olika kunskapsformerna har olika relationer till det sociala sammanhanget. Inom den narrativa kunskapen är språkspelen integrerade till en helhet. Detta skiljer den från den vetenskapliga kunskapen, vars språkspel strävar efter att exkludera övriga språkspel. Inom den performativa kunskapen har det sociala sammanhanget blivit nedbrutet till individnivå. Lyotard benämner detta för atomisering. Individen utgör dock inte en isolerad ö utan deltar i ett kontinuerligt informationsflöde. Denne placeras omväxlande som sändare, mottagare eller referent.

Wittgenstein likställer inte språkspel och kompetenser, något som avspeglas i hans syn på regler. Deltagandet i ett speciellt spel utgör grunden för individens tolkning av vad som räknas som regler. Att tillföra kompetenser till ett språkspel innebär att applicera ett djupare set av regler. Detta skiljer Wittgenstein från Lyotard som tycks närma sig spel som

³¹ Benjamin (red.), 1992, s. 111.

³² Ibid.

³³ Browning, 2000, s. 26.

lokaliserade kompetenser. Lyotard tycks hålla fast vid en idé om ett djupare set av regler.³⁴

3.2.5. Habermas och kommunikation

Habermas utgår från att modernismen var tvungen att skapa sin egen normativitet.³⁵ Hegel försökte att lösa normativitetsproblemet genom att skapa ett universellt subjekt, det absoluta förnuftet. Det har sin grund i historien och förnuftets transcendentala dimension. Begreppet innebär att förnuftets skilda domäner sammanförs till en enhet. Enligt Steurman medförde detta problem. Det absoluta förnuftet som universellt subjekt kom att förneka subjektet som individuellt. Detta hade till följd att problemen med kritik och normativitet försvann.³⁶

Habermas vill återställa förnuftets differentierade sfärer (teknisk, praktisk och frigörelse) som lösts upp inom Hegels teoribildning. Han förespråkar metoder som utgår från semantiken och den pragmatik som styr samtalssituationerna. Pragmatiken utgår från att det finns en kommunikativ rationalitet inom samtliga sfärer. Habermas bygger en stor del av sin kritik på Kants differentierade närmande till förnuftet och Webers kritik av medel och målrationalitet.³⁷ Analysen av tillstånden för kommunikation utgör grunden för hans kritiska metod.

Habermas urskiljer ett spänt förhållande mellan det tekniska och det praktiska intresset inom dagens samhälle. Han delar övergripande upp samhället i ett system och i en livsvärld. Systemet är objektivt och har en kontrollerande funktion. Livsvärlden betecknar den subjektiva världen så som den enskilda människan upplever den, utifrån sina förutsättningar eller kompetenser. Habermas beskriver denna som en, för individerna, horisontbildande kontext för förståelseprocesserna.³⁸ Utvecklingen har medfört att systemet och det tekniska intresset har vunnit ett ökat inflytande inom livsvärlden. Habermas liknar tillståndet vid en kolonialisering av livsvärlden.³⁹ Från att ha kontrollerat naturen har verksamhetsområdet utökats till att även kontrollera människor. Det instrumentella förnuftet har därför i högre utsträckning kommit att kontrollera de moraliska och politiska sfärerna. Det har blivit en legitimerande princip för politisk dominans.⁴⁰

³⁴ Benjamin (red.), 1992, s. 115.

³⁵ Benjamin (red.), 1992, s. 101.

³⁶ Benjamin (red.), 1992, s. 102.

³⁷ Benjamin (red.), 1992, s. 101.

³⁸ Habermas, 1996, s. 127.

³⁹ White, 1995, s. 8.

⁴⁰ Benjamin (red.), 1992, s. 101.

Habermas anser inte att utvecklingen har medfört en fri dialog inom de existerande marknadsekonomierna. Samtalet är förvrängt av djupt liggande blockeringar av våldsinslag och maktutövningar. Dessa är ofrånkomligt förbundna med kapitalismen.⁴¹ Habermas urskiljer dock en publik sfär som utgör ett skydd mot manipulation och propaganda. Aktiviteten inom sfären kan liknas vid förnuftig diskussion bland människor och det är här som opinionen skapas.⁴² Sfären skall vara avskild från regeringar och stora företag. Två senare, men relevant exempel som Habermas inte kände till under sin storhetstid är bloggar och filmklippssajter på Internet. Dessa ger privatpersoner en möjlighet att föra ut sitt budskap och kan medföra att de får en maktposition. Ett exempel är filosofen Brian Leiters blogg.⁴³ Denna behandlar bland annat nyheter och akademiska spörsmål. Ett exempel från Youtube, den största sajten för filmklippdelning, handlar om en amerikansk man som fick sin gitarr förstörd under en flygresa. Han klagade hos flygbolaget, men blev ignorerad. Detta gjorde honom irriterad och han skapade och publicerade en musikvideo om händelsen.⁴⁴ Denna har i dagsläget setts av fler än tio miljoner människor och torde vara en ytterst negativ reklam för flygbolaget. Skaparen bakom videon torde därför utöva viss makt.

Habermas anser dock att masskommunikation kan ha en försvagande inverkan. Den som behärskar kommunikationsmedlen kan korrumpiera den publika sfären genom att manipulera den information som ligger till grund för diskussionerna. Manipulationen kan ha till mål att styra opinionen så att den stämmer överens med statliga och korporativa intressen. De moraliska och politiska sfärerna har därför i högre utsträckning kommit i kontroll av det instrumentella förnuftet. Detta har medfört att frågor om bra liv fått en underordnad position och att förnuftet har blivit en legitimerande princip för politisk dominans.⁴⁵

Den sociala interaktionen utgår från förväntningar rörande beteende mellan individer. Sociala normer kan endast relateras till empiriska och analytiska utlåtanden, men deras giltighet baseras på '*the intersubjectivity of the mutual understanding of intentions*'.⁴⁶ Habermas utgår från att lämpliga handlingsalternativ snarare baseras på förståelsen av mening än av kausalitet. Han klassificerar därför flertalet av de historiska-hermeneutiska discipliner, deskriptiva sociala vetenskaper, historia, estetik, juridik som hemmahörande inom den praktiska domänen.⁴⁷

⁴¹ Rojek, 1992, s. 6.

⁴² Ibid.

⁴³ <http://leiterreports.typepad.com/> (2011-09-29).

⁴⁴ <http://www.youtube.com/watch?v=5YGc4zOqozo> (2011-09-29).

⁴⁵ Benjamin (Red.), 1992, s. 100.

⁴⁶ Bernstein, 1995, s. 42.

⁴⁷ <http://physicsed.buffalostate.edu/danowner/habcritthy.html> (2011-06-02).

Varje talakt skall bygga på en rationell struktur som utgår från de kommunikativa förväntningarna. Bland annat förutsätts de tre giltighetsanspråken sanning, rätt och sanningsenlighet. Habermas vill visa att varje talakt rymmer en inneboende möjlighet att nå ett rationellt konsensus.⁴⁸ Han menar även att de tre kunskapsstyrande intressena är relaterade med tre tillstånd av kommunikation; kognitivt, interaktivt och expressivt.⁴⁹ Det första är konstaterande och behandlar den objektiva yttre världen, det vill säga det propositionella innehållet. Dess giltighetsanspråk utgår från sanning, talaren gör anspråk på att beskriva den objektiva världen korrekt. Det interaktiva tillståndet motsvarar den sociala världen och utgår från en interpersonell relation. Denna rymmer en regulativ och performativ akt av riktighet och lämplighet, det vill säga normer och värderingar. Talaren försöker följaktligen att övertyga lyssnaren om att dennes utsaga är normmässigt riktigt. Det expressiva tillståndet motsvarar den subjektiva världen och talhandlingen måste upplevas som äkta.⁵⁰ Dess giltighetsanspråk utgår från sannfärdighet, det vill säga talarens intention.

Samförstånd rörande sanning, normer och autenticitet nås genom kommunikation. Talarens åberopande av giltighetsanspråken innebär att dennes påståenden kan accepteras eller förkastas av lyssnaren. Deltagandet i diskussionen kräver förmågan att kunna skilja mellan sant och falskt. Lögner och överträdelse av normer måste utifrån detta perspektiv utgå från antagandet att anspråken formar en nödvändig bakgrund för kommunikationen.⁵¹ Steurman menar att Habermas i sina försök att påvisa att varje talakt rymmer inneboende giltighetsanspråk begränsar sin analys till en särskild typ av talakt, nämligen att förmedla förnuft (giving reason) inom diskurser. Hon menar därför att betoningen av språkets kognitiva dimension leder till att andra språkspel exkluderas.⁵²

3.3. Narrativ kunskap

Den narrativa kunskapsformen utgår till stor del från en kulturell grund och den har vuxit fram genom att ett perspektiv har visat sig användbart och anammats. Det faktum att kulturer är olika innebär att kunskapsformen till sin natur är heterogen och att den är partiell och lokalt formulerad. Konventioner utgör till stor del kunskapsformens grund och kontinuitet eller tradition är av central betydelse. Legitimeringen sker genom berättelser och de baseras på hur

⁴⁸ Benjamin (red.), 1992, s. 105.

⁴⁹ Habermas, 1996, s. 207.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Benjamin (red.), 1992, s. 104.

⁵² Benjamin (red.), 1992, s. 111.

väl tillvägagångssätt och perspektiv uppfyller de inom kulturen accepterade kriterierna. Även normer för samhället och den sociala samhörigheten förmedlas genom berättelserna. Enligt Browning behöver den narrativa kunskapen därför inte anknyta till kriterier som är externa till berättarprocessen.⁵³

Detta kan spegla Lyotards antagande om att kulturer rymmer en inneboende form av konsensus.⁵⁴ En sammanhängande konsekvens är att kulturspecifik kunskap endast till fullo kan förstås av individer som är medlemmar av kulturen. Dessa två faktorer innebär att det är problematiskt att finna en epistemologisk korrelation till kunskapsformen. Den inre legitimationen innebär att det inte finns egentligt behov av något utomstående som bekräftar kunskapsformen.

Nya kunskapsbärare skapas genom att sändaren förmedlar berättelser. Vid återgivandet av dessa intar sändaren positionen som berättelsens hjälte (referent). Detta säkerställer en kontinuitet eftersom berättaren verkar som en referens till andra berättarmässiga sammanhang.⁵⁵ Det ställs inga formella krav på mottagaren, men denne skall ha förmåga att kunna lyssna och återge berättelsen. Om mottagaren uppfyller kriterierna får denne auktoritet att föra berättelsen vidare och blir därigenom en sändare.

Myter används som legitimeringsberättelser inom den narrativa kunskapsformen. De motsvarar berättelser och teman som rymmer det innersta av en kulturs världsuppfattning. Myterna kan även betraktas som en förklaringsmodell av världens beskaffenhet. Ursprungligen var de muntliga och utspelade sig till stor del i en avlägsen forntid. De inbegrep ofta hjältar, gudar och andra övernaturliga väsen. Hjälten representerar främst en förebild snarare än en ikon att dyrka.⁵⁶ Myterna speglar en frigörelse som redan har inträffat.⁵⁷ Den narrativa kunskapen torde därför, till viss del, söka legitimitet genom att skåda bakåt.

Lyotard hävdar att modernismens företrädare snabbt avfärdade den narrativa kunskapen med omdömen som vidskepelse. Det är problematiskt att jämföra de båda kunskapsformerna eftersom de har fundamentalt olika bedömningskriterier. Trots detta tycks Lyotard betrakta den narrativa som överlägsen.⁵⁸ Han anser att den vetenskapliga kunskapen kan legitimeras utifrån ett narrativt perspektiv, men inte tvärtom. En annan försvarande aspekt är att Lyotard är otydlig i sin beskrivning av konflikten mellan kunskapsformerna. Han

⁵³ Browning, 2000, s. 27.

⁵⁴ Lyotard, 2005, s. 19.

⁵⁵ Lyotard, 2005, s. 20.

⁵⁶ Armstrong, 2005, s. 25.

⁵⁷ Wadenström, 1998, s. 43.

⁵⁸ Nola & Irzik, 2002, s. 393.

förklarar inte om de kom i konflikt inom samtliga områden eller bara inom vissa. Det är sannolikt att de främst kom i konflikt inom de områden där de erbjöd rivaliserande förklaringar.

Den narrativa kunskapsformen utgår från ett holistiskt perspektiv. Detta kan jämföras med vetenskapliga teoribildningar som också försöker att förklara helheten. Den vetenskapliga metoden innebär dock till viss del att verkligheten kan delas upp i mindre analyserbara enheter vilka skall kunna användas för att nå helheten.

Tidsuppfattningen som hör samman med den narrativa kunskapen är cyklisk, något som skiljer den från modernismens historieskrivning och dess utvecklingsperspektiv. Lyotard betraktar kristendomen som den första stora moderna berättelsen.⁵⁹ Denna skilde sig fundamentalt från de antika polyteistiska religionerna. Till stor del bestod dessa av lokalt förankrade berättelser medan kristendomen innebär en universell berättelse.

3.4. Vetenskaplig kunskap och modernismen

Modernismen inbegrep en stark vetenskapsoptimism och riktningen anslöt sig till det positivistiska paradigmet. Detta utgick från en rationell, materialistisk och empirisk grund. Vid sidan av vetenskapen är nationalstatens framväxande av central betydelse för modernismen. Nationalstaten var beroende av teknologisk expertis. Browning menar att staten gynnade och legitimerade vetenskap och teknologi. Detta skedde genom organiseringen av ett undervisningssystem och att sammanföra ekonomiska och vetenskapliga organisationer.⁶⁰

Modernismen hänger till viss del samman med borgerskapets befrielse från traditionella auktoriteter.⁶¹ Frigörelsen medförde att borgarklassen fick rätt att berätta och att bestämma namnet på nya hjältar, något som skedde utifrån deras egna intressen. Hjälten motsvarar folket och legitimiteten utgår från dess konsensus. Wadenström menar därför att den moderna berättelsen är självlegitimerande och jämförbar med de i primitiva kulturer.⁶²

Enligt Wadenström är de metaberättelser som har markerat moderniteten den kristna frälsningen, frigörelsen genom förnuftet, framåtskridande, ett ökat välstånd som bygger på den kapitalistiska teknovetenskapens framåtskridande och Hegels filosofi.⁶³ Detta medförde ett centralt problem som återspeglas i Habermas och Lyotards teoribildningar. Vad

⁵⁹ Wadenström, 1998, s. 27.

⁶⁰ Browning, 2000, s. 28.

⁶¹ Wadenström, 1998, s. 84.

⁶² Wadenström, 1998, s. 45.

⁶³ Wadenström, 1998, s. 31.

skulle kunskapen baseras på om modernismen innebar en brytning med allt gammalt? Enligt Steuerman benämner Lyotard detta legitimeringsproblemet och Habermas kallar det för normativitetsproblemet.⁶⁴

Lyotard definierar en vetenskap som modern om den legitimerar sig genom en metadiskurs.⁶⁵ Denna hänvisar till en metaberättelse vilken har till funktion att legitimera exempelvis vetenskapliga, politiska eller religiösa system och den befrielse som dessa förväntas medföra. Lyotard anser att modernismen misslyckades eftersom riktningen inte kunde legitimera sin verksamhet och sina anspråk. Han menar att vetenskapens legitimering och reglernas giltighet till stor del baseras på konsensus mellan experterna.⁶⁶ Lyotard menar att vetenskapen kan betraktas som ett språkspel med sina egna regler.

Här går det att anknyta till förhållandet mellan handling och innehåll. Det vetenskapliga innehållet står till stor del i en icke-konventionsbaserad relation till verkligheten, andra uttalanden eller bevis. Nolan och Irzik menar att det finns konventioner för språkspelen om vad som kan uttryckas, det vill säga för akten. Detta innebär dock inte att innehållet, det som uttrycks, är en fråga om överenskomna konventioner bland deltagarna. Dessutom är inte ett uttalandes sanningsvärde och logiska relationer till andra uttalanden konventionella. Detta innebär att de vetenskapliga språkspelen behöver ytterligare legitimering än de konventionella reglerna. De tycks mena att Lyotard utgår från att akten saknar legitimering och att han även hävdar att innehållet är baserat på konventioner. Detta har till följd att även innehållet saknar legitimering. Nola och Irzik menar att om detta är grunden för Lyotards påstående om att modernismen saknar legitimering så är hans anspråk att betrakta som falska.⁶⁷

Browning kritiserar Lyotards karakterisering av modernismen. Han hävdar att Lyotard gör en generalisering av modernismen som är både partiell och outvecklad. Lyotard begränsar sitt perspektiv till att fokusera på legitimering av kunskap. Browning hävdar därför att Lyotard tenderar till att ignorera utvecklingen av individualismen och marknadsframväxten.⁶⁸

⁶⁴ Benjamin (red.), 1992, s. 108.

⁶⁵ Lyotard, 2005, s. xxiii.

⁶⁶ Lyotard, 2005, s. 29.

⁶⁷ Nola & Irzik, 2002, s. 411.

⁶⁸ Browning, 2000, s. 28.

3.4.1. Stora berättelser, metaberättelser och spekulativ filosofi

De stora berättelserna handlar om frigörelse eller upplysning.⁶⁹ Berättelserna har universella anspråk och ett slutmål. Vid sidan av universella anspråk bidrar den stora berättelsens dominerande roll i förhållande till andra berättelser till att göra den stor.⁷⁰ De stora berättelserna behöver inte inbegripa en förståelse av systemens verksamhetsområden eller de studerade fenomenen. Snarare förmedlar de en vision om systemets eller riktningens betydelse för samhället eller mänskligheten. Vad är det som innehållsmässigt gör en berättelse stor? Det har ingenting med längd eller komplexitet att göra. Wadenström menar att berättelserna ofta är mycket korta, enkla eller abstrakta trots att de representerar skeenden som sträcker sig över långa tidsperioder. Detta möjliggör angivandet av centrala teman i olika världshistoriska berättelser.⁷¹

Vid beskrivningen av metaberättelser och stora berättelser utgår Lyotard från två övergripande inspirationskällor. Dessa har legat till grund för forskning och undervisning. Det första perspektivet är den franska upplysningsfilosofin. Dess mål är människans frigörelse genom rätten till kunskap. Perspektivet har en politisk grund och det finns tydliga kopplingar till staten. Denna skall legitimeras genom folket. Befolkningen skall få en primär utbildning och målet med den högre utbildningen är att skapa en elit som leder folket och nationen mot dess frigörelse.

Den andra källan är den spekulativa filosofin vilken är inspirerad av den tyska idealistiska filosofin. Dess subjekt är den spekulativa anden och målet är förverkligandet av den universella idén.⁷² Till skillnad från den franska upplysningsfilosofin utgår inte riktningen från staten utan från ett system. Lyotard urskiljer tre grundläggande regler för det spekulativa perspektivet. Den första är att all kunskap kan härledas till en grundläggande princip. Den andra är relaterandet till ett ideal som styr både socialt och etiskt handlande. Den tredje regeln innebär en strävan efter att sammanföra principen och idealet till en enda idé. Utifrån detta perspektiv sammanfaller det vetenskapliga sökandet efter sanning med en strävan efter rättvisa i det moraliska och politiska livet.

Metaberättelserna och de stora berättelserna inordnar generellt de enskilda människorna inom en större kontext. Utgångspunkten för de stora berättelserna finns inom den kristna-judiska traditionen. Väntan och strävan efter något bättre och kommande är av central betydelse inom denna. Lyotard menar dock inte att kristendomen som helhet utgör

⁶⁹ Wadenström, 1998, s. 25.

⁷⁰ Wadenström, 1998, s. 18.

⁷¹ Wadenström, 1998, s. 27.

⁷² Lyotard, 2005, s. 33.

grunden. Han delar upp kristendomen i två underliggande berättelser. Den första handlar om kärlek och den andra om frälsning. Det är frälsningen som har gett upphov till de andra stora berättelserna.⁷³

3.4.2. Metaberättelser och myter

Metaberättelserna utgör, vid sidan av myter, den andra legitimeringsberättelsen inom Lyotards teoribildning. Till skillnad från myterna skådar metaberättelserna framåt. Det går dock inte att dela upp legitimeringsberättelserna till att metaberättelserna är hemmahörande inom modernismen och att myterna hör till den narrativa kunskapsformen. Inom modernismen finns båda representerade. Wadenström använder den marxist-leninistiska berättelsen som exempel. Denna hade till uppgift att legitimera proletariats diktatur i Sovjetunionen. Myten behandlar befrielsen från det förtryckande tsarriket och metaberättelsen beskriver det kommande kommunistiska lyckoriket.⁷⁴ Beskrivningen kan spegla det kristna arvet och dess kärna, det vill säga Jesus. Myten motsvarar hans död på korset och återuppståndelsen. Metaberättelsen berättar om det kommande gudsriket.

3.4.3. Legitimeringen av vetenskap

Det faktum att legitimeringen från metaberättelser och stora berättelser till stor del går ut på att motivera och övergripande berätta om till exempel vetenskapen och dess framsteg innebär att Lyotard drar slutsatsen att de är baserade på narrativt vetande. Här formuleras forskningens mål och här förklaras även vetenskapen och teknologins fördelar för samhället och mänskligheten. När en forskare uttalar sig om vetenskapliga framsteg så utgår han ofta från ett narrativt perspektiv. Han berättar snarare om fördelarna med forskningen än att i detaljerade vetenskapliga termer beskriva genombrottet.

Wadenström menar att det krävs en motivering som sammanbinder vetenskapen med allmänna intressen. Inga naturvetenskapliga argument är tillräckligt värdefulla för att uppnå målen, det vill säga att bevisa att rönen är värdefulla, bevisens giltighet eller att staten bör finansiera vetenskaplig forskning och utbildning.⁷⁵ Det går att finna stöd hos Nola och Irzik som drar slutsatsen att Lyotards motivering av vetenskapen är en social fråga, inte en

⁷³ Wadenström, 1998, s. 26.

⁷⁴ <http://www.mv.helsinki.fi/wadenstr/myter/metab.htm> (2011-06-16).

⁷⁵ <http://www.mv.helsinki.fi/wadenstr/texter/epistemologi.htm> (2011-06-16).

epistemologisk.⁷⁶ En faktor som stärker detta är att Lyotard inte lämnar referenser till en samtida filosofisk epistemologisk debatt.

Uppsatsförfattaren menar att den sociopolitiska falsifieringen torde ha en mindre påverkan på de vetenskapliga metoderna, teorierna, observationsrapporterna och deras verifierbarhet. Forskarna torde ha få val än att fortsätta i enlighet med sina förutsättningar och resurser. Falsifieringen kan dock eventuellt medföra en minskad finansiering för projekt med mindre ekonomiska återbäringsmöjligheter, men detta är dock inte att falsifiera den epistemologiska legitimeringen.

Det är problematiskt att se hur vetenskapen har blivit falsifierad från ett epistemologiskt perspektiv. En bidragande orsak är att Lyotard uppvisar en del vetenskapliga brister. Det enda argument som uppsatsförfattaren kan urskilja för Lyotard för att bemöta kritik är att återknyta till paradigmatteori och Feyerabendts anarkistiska teori. En möjlig tolkning av detta perspektiv är att vetenskapen vilar på en osäker grund och därför inte behöver någon stark falsifiering. När de stora berättelserna och metanarrativen falsifierades medförde det att den vetenskapliga aktiviteten inte längre kunde anknyta till något framtida mål. Den fick stå på egna ben.

Detta speglar att Lyotard anser att det inte går att följa hur en vetenskaplig kunskapskropp har vuxit fram utifrån ett historiskt perspektiv. Han instämmer med Feyerabend om att de största banbrytande framstegen till stor del har skett då forskare brutit mot de etablerade metodreglerna. Det finns flera vetenskapliga och filosofiska paradig som motsäger varandra. Paradigmen respekterar därför inte tillsammans en universell sanning. Utifrån ett historiskt perspektiv är det dessutom sannolikt att de samtida, dominerande åskådningarna kommer att bli falsifierade. Denna tolkning är dock beroende av tolkarens perspektiv, något som speglas av att ett modernistiskt historiskt perspektiv ger möjlighet att nå fram till en annan slutsats.

3.4.4. Legitimeringsprocessen

Lyotard ställer upp några kriterier som en teori måste uppfylla innan den kan klassificeras som vetenskaplig. Legitimeringsprocessen innebär att teorin granskas av en vetenskaplig legislatur, vilken granskar teorin utifrån den vetenskapliga diskursen. Om de överensstämmer kan teorin klassificeras som vetenskaplig. Lyotard finner detta problematiskt eftersom han

⁷⁶ Nola & Irzik, 2002, s. 414.

menar att förfarandet till stor del utgår från hur väl forskningen bekräftar vetenskapens metaberättelse. Uppsatsförfattaren tolkar det som att Lyotard tycks förutsätta att argumenten måste vara vetenskapliga till sin natur för att kunna presenteras. Detta kan ses som en begränsning, att arbeta utifrån mer eller mindre givna ramar kan innebära att det är svårt att kritisera eller försöka bekräfta metanarrativen. Detta torde innebära att det är problematiskt för dem att bekräfta eller kritisera sin egen grund.

Metaberättelsernas förenande av de vetenskapliga berättelserna medförde enligt Lyotard en maktcentralisering. Denna inbegriper även de sociala institutionerna och deras strävan efter att skapa rättvisa. Institutionerna anknöt till metaberättelserna och de strävade efter att uppfylla de stora berättelserna.

De sociala institutionerna eftersträvade en vetenskapligt influerad legitimeringsprocess. Denna innebar att folket granskade de behov som fanns för att därigenom kunna stifta de bästa lagarna. Begreppet folket avser här främst experterna, vilka representerade befolkningen. Deras funktion var att stifta lagar, något som medförde en likriktning av språkspelen. Lyotard menar att tillvägagångssättet är skadligt för språkspels heterogenitet.

3.4.5. Kraven för att bli vetenskapsman

Grundläggande för den vetenskapliga diskussionen är att både sändare och mottagare är experter. Lyotard hävdar att vetenskapens fortlevnad var beroende av förmågan att frambringa jämlingar som kunde delta i den vetenskapliga diskussionen. Avsändaren var en expert, men det krävdes inga speciella förkunskaper hos eleven. Denne förutsattes dock ha den kapacitet som krävdes för att kunna lära sig om vetenskapen och dess förutsättningar. Målet var att eleven skulle uppnå sin läromästares nivå och därigenom kunna delta i den vetenskapliga diskussionen.⁷⁷

Ett grundkriterium för att en hypotes, inom de flesta områden, skall vara falsifierbar är att den anknyter till ett observationspåstående. I egenskap av mottagare skall vetenskapsmannen kunna godta eller förkasta vetenskapliga uttalanden samt vara kapabel till att svara genom att forma nya uttalanden. Det är därför, utifrån ett falsifikationistiskt perspektiv eftersträvansvärt att en teori är så falsifierbar som möjligt. En teoris falsifierbarhet ökar i enlighet med hur väl den är formulerad. Falsifieringarna är önskvärda därför att de

⁷⁷ Lyotard, 2005, s. 24.

innebär att mindre bra teorier kan ersättas med bättre och mer livskraftiga alternativ. Det är svårt att hävda att aktuella teorierna är sanna, men de är de bästa som finns att tillgå. De har bestått de prov som falsifierade föregångarna.

Varken sändare eller mottagare har någon egentlig relation till referenten. Den vetenskapliga kunskapen bygger till stor del på denotativa uttalanden och speglar hur sändaren har identifierat och formulerat referenten. För att sändaren skall kunna återge och kritisera referenten korrekt krävs det distans, det vill säga objektivitet.

Lyotard hävdar att referenten som påståendena refererar till måste vara tillgänglig för upprepade experiment. Observationstillstånden måste kunna återskapas. Enligt Nola och Irzik är detta delvis fel eftersom alla vetenskaper inte är experimentella. Här kan forskningen om svarta hål nämnas. Denna har en hög teoretisk nivå, men forskningen behöver inte inbegripa observationer eller experiment.⁷⁸

3.4.6. Axiom

Språkspels pragmatiska grund innebär att de måste vara formulerade på ett sätt som gör att de kan förstås och accepteras av adressaterna. För att beskriva hur detta sker utgår Lyotard från ett axiomatiskt perspektiv. Inom vetenskapen betecknar begreppet axiom en premiss eller grundsats som förutsätts vara sann och som används för att bevisa andra satser.

Lyotard hävdar att användandet av axiom kräver en omformulering av frågan om kunskapens legitimering. Han menar att utgångspunkten från axiom innebär att mottagarna redan har accepterat uttalandena som så formellt tillfredsställande som möjligt. Uttalandena utgår följaktligen från ett språk vars funktionsregler inte kan demonstreras av dem själva, men som är konsensus bland experterna.⁷⁹

Det finns enligt Lyotard två övergripande sätt för närmandet av axiom. Det första är att etablera ett axiom och att sedan använda det för att producera uttalanden. Det andra är att upptäcka det bakomliggande axiomet genom att analysera en mängd samlad fakta. Lyotard menar att det senare inte är ett logiskt alternativ utan ett empiriskt.⁸⁰ Nola och Irzik hävdar att Lyotards användande av axiom är problematiskt och att han är för optimistisk när han förutsätter att det finns en axiomatisk teori där alla vetenskapliga passar in. De finner stöd för detta inom vetenskapshistorien eftersom det är få vetenskaper som har blivit ordentligt

⁷⁸ Nola & Irzik, 2002, s. 399.

⁷⁹ Lyotard, 2005, s. 43.

⁸⁰ Lyotard, 2005, s. 42.

axiomatiserade. Nola och Irzik hävdar även att Lyotard tycks blanda samman deduktiva bevis för en hypotes inom ett axiomatiskt system med de nödvändiga empiriska bevisen. Grunden för deras antagande är att det krävs mer än enbart ett axiomatiskt system för en empirisk teori för att visa att den är sann. Enbart teorem från axiom ger inte en empirisk sann teori av världen. Ett grundläggande krav för axiomen och systemtes teorem är empiriska bevis.⁸¹

3.4.7. Modern historieskrivning

Den historieskrivningen som hör samman med modernismen kan beskrivas som ett kausalt förlopp. Denna kan liknas vid en vetenskaplig systematisering av historiska händelser. Wadenström menar att temat hos den positivistiska metahistorien till stor del kan betraktas som en evolutionistisk utvecklingsmodell. Denna kan tolkas som ett idémässigt lån från naturvetenskapen.⁸²

Den moderna historieskrivningen inbegriper även begreppet herreberättelser. De har till funktion att redogöra för en specifik del av historien. Detta skiljer dem från den stora berättelsen vars syfte är att redogöra för historien som en helhet. Herreberättelserna skiljer sig även från metaberättelserna vars syfte är att legitimera de stora berättelserna.⁸³

Hur kan de olika och motsägelsefulla paradigmen som efterträtt varandra betraktas som förenligt med vetenskapens metaberättelse? En möjlig förklaring är att den stora berättelsen kärna har förblivit oförändrad trots att olika paradigmen har antagits och förkastats, något som innebär att tanken på det slutliga målet levt vidare.

3.5. Performativ kunskap

Misstron mot metaberättelserna och de stora berättelserna har medfört en delegitimering. Lyotard anser att denna har bidragit till att förändra kunskapens natur, något som innebär att det inte ställs några krav på den performativa kunskapen att denna skall kunna legitimera sig. Detta har medfört att det inte finns någon objektiv metod för att avgöra vad som är sant eller falskt.

⁸¹ Nola & Irzik, 2002, s. 400.

⁸² Wadenström, 1998, s. 164.

⁸³ Wadenström, 1998, s. 36.

Vid sidan av den omfattande teknologiska utvecklingen betraktar Lyotard även den liberala kapitalismen som en bakomliggande orsak till delegitimeringen. Även Habermas utgår från samma grund i sin analys. De teknologiska och ekonomiska faktorerna har utövat ett ömsesidigt inflytande på varandra. Deras inbördes förhållande innebär att det krävs teknologi för att öka effektiviteten och lönsamheten. Samtidigt krävs det kapitalinvesteringar för att utveckla ny teknologi. Överskottet som den nya teknologin genererar investeras för att ta fram ännu bättre teknologi. Enligt Malpas menar Lyotard även att kapitalismen utgör ett hot eftersom den har potential att reducera allt till sitt eget system.⁸⁴

Lyotards beskrivning sammanfaller med Habermas som menar att förnuftet i de avancerade kapitalistiska och teknokratiska samhällena har reducerats till instrumentellt förnuft och ändamålsrationalitet. Fokus ligger på systemeffektivitet. Utvecklingen har även medfört påtagliga konsekvenser för nationalstaten. Denna har förlorat i betydelse till förmån för ett framväxande globalt system.⁸⁵

Vetenskapsmannens roll har förändrats, han är inte längre en hjälte i sanningens och upplysningens tjänst.⁸⁶ Den postmoderna vetenskapen är mer pragmatisk och instrumentellt motiverad än den modernistiska. Det som främst styr är frågor om hur de vetenskapliga resultaten skall omsättas för att ge störst nytta eller vinst. Den forskning som genererar högre avkastning får en ökad finansiering. Lyotard är kritisk till den vetenskap och politiska utövning som bedrivs i performativ tjänst eftersom han menar att dess vinst- och effektivitetskrav kommer att leda till ett styre av terror. Uppsatsförfattaren tolkar detta som att den ökade konkurrensen mellan konkurrenter medför en likriktning för att de skall uppnå största möjliga effektivitet. Det som inte är tillräckligt effektivt skalas bort.

Den som inte klarar av att anpassa sig efter förhållandena riskerar att slås ut. Terrorn torde därför till stor del innebära en fruktan för att bli utslagen.

3.5.1. Ingen rättvisa och distanserade individer

Lyotard är kritisk mot den performativa kunskapsformen eftersom han anser att den inte tar hänsyn till rättvisa. Den performativa kunskapen inbegriper inte någon form av rättvisa vilket skiljer den från de två övriga kunskapsformerna. Utvecklingen har medfört att institutionerna inte längre kan luta sig tillbaka på metaberättelserna och de stora berättelserna. Följaktligen

⁸⁴ Malpas, 2005, s. 32.

⁸⁵ Browning, 2000, s. 29.

⁸⁶ Wadenström, 1998, s. 47.

finns det inte längre något perspektiv som binder samman vetenskap och rättvisa. De institutioner som hör samman med den performativa kunskapen kan endast vara lokalt formulerade och därmed av lapptäckskaraktär.

Avståndstagandet från de stora berättelserna har medfört att samtidsmänniskan har blivit distanserad. När vetenskapen trängde undan den narrativa kunskapen bröts dess kontinuitet. Folket fick förlita sig på vetenskapen. Detta medförde negativa konsekvenser när metaberättelserna och de stora berättelserna förkastades. Människans kontext raserades och hon hade inte längre någonting att relatera sig till.

Lyotard betraktar samhället som en kybernetisk maskin, denna kan liknas vid ett kommunikationsnätverk. Förkastandet av de stora berättelserna medförde inte något sönderfall av de sociala banden.⁸⁷ Uppsatsförfattaren tolkar det till att uppfyllandet av de stora berättelserna utgjorde målet. Parallellt utvecklades informationsteknologin och med denna ändrades förutsättningarna. När den falsifiering som Lyotard urskiljer inträffade medförde detta att målet försvann, men de tekniska och sociala förutsättningarna för det sociala bandet kvarstod. Lyotard menar att utvecklingen har inneburit en atomisering av det sociala till flexibla nätverk av språkspel. Deras grund utgår från hans agonistiska princip.⁸⁸

Individerna existerar i en ofantlig mångfald av mobila och komplexa relationer. Lyotard liknar dem vid ”nodal points”, vilket motsvarar kommunikationskretsar. Det enorma informationsflödet innebär att det passerar otaliga meddelanden genom varje individ. Meddelandenas varierande natur placerar individen i position av sändare, adressat eller referent.⁸⁹ Benjamin menar dock att det sociala bandet inte är sammansatt av fristående individer, utan genom dragen från ett oräkneligt antal språkspel. Kännetecknande för språkspelen är att de är instabila och gränsöverskridande.⁹⁰

Trots att Lyotard tänker att metaberättelserna och de stora berättelserna har blivit förkastade råder det inte någon avsaknad av berättelser inom det postindustriella informationssamhället. Skillnaden är att de inte längre legitimeras av någon yttre auktoritet och att de saknar ett gemensamt mål.⁹¹ Lyotard menar att det finns massor av mindre berättelser som bidrar till att skapa vår världsbild. De motiverar till exempel forskning och politik. Ifråga om vetenskapen sker detta genom att resultaten kan anknyta till eller motiveras av en berättelse som förklarar deras nytta för mänskligheten.

⁸⁷ Wadenström, 1998, s. 111.

⁸⁸ Lyotard, 2005, s. 15.

⁸⁹ Lyotard, 2005, s. 17.

⁹⁰ Benjamin, 2006, s. 32.

⁹¹ Wadenström, 1998, s. 20.

3.5.2. Makt och dess utövande

Förkastandet av metaberättelserna och de stora berättelserna har inneburit att den språkliga funktionen har brutits upp i, vad Lyotard liknar vid, ett stort antal moln med språkliga element.⁹² Dessa kan till exempel vara av denotativ, preskriptiv eller deskriptiv natur. Lyotard utgår från att det finns unika pragmatiska värden i varje moln och att vi befinner oss i intersektionen mellan många olika språkspel. Situationen ställer nya krav på makthavarna. För att effektivast kunna utöka makt och övertyga mottagarna måste de kunna sätta samman det enorma heterogena materialet till en övertygande helhetsbild. Makthavarna förmedlar ett urval av kunskap (information) till individerna, något som reducerar komplexiteten och minskar den mängd information som cirkulerar bland individerna. Effektiviteten kan ökas genom att beslutsprocessen för massan blir avsevärt snabbare än om individerna hade haft full informationstillgång.⁹³ Det går därför att klassificera informationsreducering och hög hastighet som två nyckelkomponenter för systemet inom den performativa kunskapen.

Det går utifrån maktutövningen och manipulationen att dra paralleller till Lars Gustafssons begrepp problemformuleringsprivilegiet. Detta utgår från att makthavarna ensidigt analyserar, definierar och formulerar problemen. De torde därför skapa premisserna eller förutsättningarna som ligger till grund för lösningarna av problemen. Den uppenbara konsekvensen är att lösningarna ligger i linje med makthavarnas perspektiv och intressen.⁹⁴

Begreppen avsändaroffentlighet och mottagaroffentlighet är relevanta för att förstå problemformuleringsprivilegiet. Det första avser vem som har rätt att utforma och påverka budskapet. Mottagaroffentligheten innebär vem som har rätt att ta del av budskapet. Utifrån Gustafssons beskrivning av nyhetsutsändningar i televisionen går det att dra slutsatsen att massmedia representerar en låg avsändaroffentlighet eftersom det är få som har rätt att vara med och utforma och påverka budskapet.⁹⁵ Massmedia har dock en hög mottagaroffentlighet. Det går att göra en relevant jämförelse med bloggvärlden. Denna har en hög mottagaroffentlighet, det enda som krävs är tillgång till Internet och relevanta språkkunskaper. Alla kan dessutom vara med och påverka budskapet genom att skriva egna blogginlägg, avsändaroffentligheten torde därför vara att betrakta som hög.

⁹² Baynes, 1996, s. 74.

⁹³ Lyotard, 2005, s. 61.

⁹⁴ Gustafsson, 1980, s. 40.

⁹⁵ Gustafsson, 1989, s. 27.

Lyotard betraktar kunskap och makt som synonymer. Han beskriver deras förhållande som att de är två sidor av samma fråga: ”Vem bestämmer vad kunskap är och vem vet vad som behöver bestämmas”.⁹⁶ En kritisk invändning mot detta är att det går att bestämma vad någon skall tro, men att kunskap skall vara objektiv. Detta innebär att det inte går att bestämma vad som är kunskap.

Det postindustriella samhället har inneburit ändrade förhållanden för maktutövningen. Det är inte längre den traditionella politiska klassen som styr. Denna har luckrats upp till att omfatta experter inom alla områden. Vetenskapen genomsyrar allt fler områden i samhällslivet och den betraktas som en ickerelativiserbar auktoritet höjd över andra sårintressen.⁹⁷ Feyerabend betraktar vetenskapen och dess anspråk som auktoritär och ickeberättigad.

En annan grundförutsättning för att systemet skall kunna fungera är förmågan att kunna anpassa individuella strävan till dess egna mål. Detta kräver administrativa procedurer som påverkar individerna att välja de alternativ som är till gagn för systemet.⁹⁸ Förfarandet innebär att mottagarna manipuleras i önskad riktning. Lyotard menar att det här är lätt att urskilja den roll som informationsteknologin spelar för maktutövningen. Utifrån dessa aspekter går det att se att systemet och makthavarna inte tar så stor hänsyn till den lilla människan.

Den information som cirkulerar bland människorna behöver inte vara vetenskapligt underbyggd. En metod som politiker och andra personer i maktställning kan använda för att slippa ansvar är vaga påståenden. Detta innebär att de inte är falsifierbara och att de kan tolkas i enlighet med varje tänkbar påföljande situation.⁹⁹

3.5.3. Kunskap och information

I *The Postmodern Condition* lämnar inte Lyotard några referenser till en samtida epistemologisk filosofisk debatt som stödjer hans antagande om att utvecklingen har förändrat kunskapens natur. Utvecklingen har dock förändrat samhällets karaktär och medfört nya kanaler för information avseende sändning, lagring och tillgänglighet.

⁹⁶ Lyotard, 2005, s. 8.

⁹⁷ Feyerabend, 2000, s. ii.

⁹⁸ Lyotard, 2005, s. 62.

⁹⁹ Chalmers, 1996, s. 61.

Enligt Nola och Irzik är kunskap normativ så till vida att den kräver legitimering samt att begreppet har dimensioner som utgår från prestation och performativitet.¹⁰⁰ De menar att dessa aspekter inte kan sägas cirkulera i samhället. Även om sändaren förmedlar vad denne vet så innebär det inte att mottagaren automatiskt får kunskap. Grundläggande för kunskapsöverföring är att sändaren bifogar en passande legitimering eller att materialet stämmer överens med mottagarens egen grund. Uppfylls inte något av kriterierna förblir det sända meddelandet endast en bit information som är tillgängligt för vidare sändning.¹⁰¹ Nola och Irzik menar därför att det är kunskapens propositionella eller informativa innehåll som överförs. Utifrån deras resonemang går det att finna stöd för att Lyotard förväxlar begreppen kunskap och information. Dessa kan botten i att Lyotard brister i att hålla isär filosofiska epistemologiska teorier och sociologiska teorier om hur information cirkulerar i samhället.¹⁰²

Ett annat område som stödjer att Lyotard förväxlar begreppen kunskap och information är hans syn på studieobjektet och dess värde. *Knowledge is and will be produced in order to be sold.*¹⁰³ Lyotard hävdar att kunskap har blivit en handelsvara vars värde baseras på dess användbarhet. Han förutspår att kunskap kommer att spela en större roll för nationer i deras strävan efter makt och inflytande. Det är dock problematiskt att betrakta kunskap, till skillnad från information, som en handelsvara. Information kan klassas som en handelsvara, men detta är inget som är unikt för det postindustriella informationssamhället.¹⁰⁴ Informationsförsäljning har pågått under en lång tidsrymd, från antiken fram till idag. Till exempel har de flesta bokförlag och dagstidningar drivits med intentionen att tjäna pengar. Skillnaden består följaktligen inte i att information har blivit en handelsvara utan att informationsteknologins utveckling har medfört förändrade och effektivare förutsättningar för sändning, tillgänglighet och lagringskapacitet.

3.5.4. Determinism

Browning menar att performativitet, till skillnad från metaberbättelserna, har potentialen att operera som en inre form av legitimering för en aktivitet.¹⁰⁵ Det behövs inte någon hänvisning till en yttre referent. Lyotard hävdar att stabila och deterministiska system är grundläggande för den vetenskapliga performativiteten. Denna kan förstås i termer av stimuli och respons.

¹⁰⁰ Nola & Irzik, 2002, s. 403.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Nola & Irzik, 2002, s. 391.

¹⁰³ Lyotard, 2005, s. 4.

¹⁰⁴ Nola & Irzik, 2002, s. 415.

¹⁰⁵ Browning, 2000, s. 29.

Centralt för ett deterministiskt system är att tillståndet hos ett isolerat system på ett tidigt stadium bestämmer dess tillstånd vid ett senare tillfälle. Detta möjliggör en sannolik förutsägelse om responsen på ett specifikt stimuli. Lyotard anser att en grundförutsättning för att detta skall kunna ske är att systemet är stabilt och att det går att urskilja en kontinuerlig bana. Han hävdar att perspektivet ligger till grund för den positivistiska effektivitetsfilosofin.¹⁰⁶

Lyotard utgår från att vetenskapen inte expanderar med hjälp av positivismen och en ökad effektivitetsnivå. Det är därför problematiskt med en legitimering som baseras på performativitet. Han anser att de deterministiska systemen har undergrävts av till exempel kvantmekaniken. Ett annat exempel skulle kunna vara kaosteori. Lyotard utgår från att sökandet efter motexempel, det vill säga paradoxer och legitimering av andra regler i språkspel, är mer fruktsamt. Han föreslår därför paralogi som ett alternativ.

Nola och Irzik anser att Lyotards argument om att det går att falsifiera performativiteten genom determinismen är ogiltigt.¹⁰⁷ Grunden för deras kritik är att Lyotard tycks hysa en förvirring kring begreppen determinism, förutsägbarhet och stabilitet. De vänder sig mot Lyotards antagande att determinism hör samman med stabilitet, förutsägbarhet och att system skall ha en urskiljbar reguljär bana. Lyotard tycks enligt dem brista i att hålla isär metafysiska och epistemologiska aspekter. Tillståndet hos ett isolerat system som bestämmer dess tillstånd vid ett senare tillstånd är ett metafysiskt koncept, medan förutsägbarhet utgår från en epistemologisk grund. Ett system kan därför vara deterministiskt, men ändå icke förutsägbart. Effekterna av den så kallade kaosteori kan till exempel vara en inverkan faktor. Teorin innebär att små och oförutsedda förändringar i initialvärden över tid kan medföra stora skillnader i förhållande till det beräknade tillståndet.

Deterministiska system behöver inte heller vara stabila. Stabilitet har med jämvikt att göra, inte med determinism.

¹⁰⁶ Lyotard, 2005, s. 53.

¹⁰⁷ Nola & Irzik, 2002, s. 417.

3.5.5. Utbildning och mål med individen

Inom den performativa kunskapen finns det inte någon strävan efter att träna en elit som skall föra nationen mot dess frigörelse. Individerna skall tränas för att uppnå nyttobaserade färdigheter för att kunna fullfölja sina roller och höja systemeffektiviteten. Färdigheterna skall användas för att möta världskonkurrensen och det egna samhällets behov.¹⁰⁸

Inom undervisningen används datorterminaler i högre utsträckning. Ett sammanhängande problem med detta är vilken information som finns i terminalerna och vem som har godkänt denna. Lyotard menar att det är den styrande klassen som kontrollerar innehållet i databankerna. Det går att göra en jämförelse med internet där i stort sett alla har rätt att publicera information. Hypotetiskt sett blir den som publicerar material potentiella makthavare. Ett av de större problemen med nätbaserad informationssökning, oavsett om det gäller dataterminalerna eller internet, är att verifiera informationen. Detta ställer höga krav på mottagaren rörande kritiskt förhållningssätt och tillräckliga bakgrundskunskaper. Saknar mottagaren de nödvändiga förkunskaperna måste en lämplig legitimation bifogas det överförda meddelandet. Sker inte detta blir det endast ett stycke information som skickas vidare.

3.6. Paralogi

Paralogin utgår från ett reducerande av terror och manipulation. Målet är ett kunskapsstillstånd som respekterar individuell frihet och rättvisa. Lyotard hävdar att den performativa kunskapen inte enbart är ett maktmedel för myndigheterna, det finns inom systemets ramar även ett alternativ. Vid sidan av experternas homologi skall kunskapsformen även utgå från uppfinnarnas paralogi.

Paralogins aktivitet kan sammanfattas till att underminera språkspel och generera nya idéer. De metoder som används är exempelvis aktivering av skillnader, uppfinningar och experiment. Förutsättningarna att nå fram till nya meningar hos språkspelen ökar ju större mängd material och motsatsförhållanden som det finns att tillgå. Paralogin har beröringspunkter med den vetenskapliga pragmatiken. Lyotard betraktar denna som en antimodell av stabila system, något som innebär att vetenskapen och dess pragmatik är ett öppet system vilket står i opposition till ett stabilt deterministiskt system. Ett uttalande kan

¹⁰⁸ Lyotard, 2005, s. 48.

därför generera nya uttalanden och spelregler. Vetenskapen medger följaktligen möjligheter till förändringar.

3.6.1. Uppnåendet av paralogi, dess grund och mål

Lyotard formulerar tre regler för att uppnå paralogi. Den första regeln är insikten om språkspels heterogena natur, något som han anser leder till ett avståndstagande från terror.¹⁰⁹ Den andra regeln är att varje styrande konsensus definierar språkspelet, vilket innebär att konsensus måste vara lokala och att det vid behov skall finnas möjlighet till förändring. Den tredje regeln är att varje spelbart drag måste vara överenskommet av spelarna. Utifrån reglerna går det att urskilja ett problematiskt förhållande till epistemologin. Bara för att det finns fler perspektiv så finns det inget som förutsätter att dessa har en större epistemologisk relevans. Nola och Irzik hävdar att om det inte går att urskilja en epistemologisk legitimering så kan inte paralogin utgöra något annat än en sociopolitisk legitimering. De drar därför slutsatsen att paralogin ej kan betecknas som en giltig legitimeringsform.¹¹⁰

Vid formulerandet av paralogikonceptet utgår Lyotard bland annat från olika icketraditionella vetenskapliga områden. Lyotard menar att forskningen har förändrats eftersom det har tillkommit fler metoder och en ökad argumentation. Här kan till exempel kaosteori, fraktal matematik och kvantmekanik nämnas. Lyotard anser att framåtskridande och nya upptäckter främst sker där det råder motsättningar. Det är dock ett känt faktum inom vetenskapshistorien att banbrytande upptäckter har skett genom att djärva teorier har utmanat sin tids etablerade bakgrundskunskap.¹¹¹ Djärvheten i en teori ökar i takt med att teorin avviker från bakgrundskunskapen. Utifrån detta perspektiv tillför inte Lyotard något nytt.

Lyotard menar att den rådande kunskapssituationen har bidragit till att öka människans känslighet för att upptäcka skillnader och hennes förmåga att tolerera det inkommensurabla. Utifrån ett vetenskapligt perspektiv handlar paralogin och dess bejakande av paradoxer och motsatsförhållanden inte enbart om uppfinningar för dess egen skull utan även som en motpol till totalitära metaberrättelser. Frisläppandet av alla tillgängliga perspektiv medför att paralogin ställer sig i opposition till två av den performativa kunskapens nyckelfunktioner; reduceringen av komplexitet och strävan efter att öka systemeffektiviteten.

¹⁰⁹ Lyotard, 2005, s. 66.

¹¹⁰ Nola & Irzik, 2002, s. 420.

¹¹¹ Chalmers, 2003, s. 85.

Genom att individen får möjlighet att ta del av fler perspektiv ökar tiden för dennes beslutsfattande. Paralogin vänder sig följaktligen även mot de ekonomiska aspekterna. Reduceringen av manipulation sker genom att paralogin undergräver den helhetsbild som makthavarna vill förmedla. Individen får möjlighet att ta del av perspektiv som inte är kompatibla med de som makthavarna framhåller.

Vidare är frågan om vad paralogin skall medföra befogad. Är paralogins enda funktion att alstra nya idéer för deras egen skull? Lyotard ger inget tydligt svar på vad idéerna skall användas till. Eftersom det inte verkar finnas några metodologiska principer knutna till paralogibegreppet kan detta medföra negativa konsekvenser i form av att allt blir tillåtet.¹¹² Ett tänkbart exempel är att New Age och dess dåligt underbyggda teorier rörande sambandet mellan kvantfysik och det mänskliga medvetandet skulle kunna bli accepterade.

3.6.2. Fri informationstillgång, databaser och internet

Lyotard anser att det mest positiva för kunskapsutvecklingen är att ge publiken fri tillgång till alla databaser. Användarna skulle då få tillgång till relevant information vid varje given tidpunkt och materialet för språkspelen skulle bli outtömligt.¹¹³ Den fria informationstillgången skulle medföra ett livskraftigt spelfält för både vetenskapligt och socialt utövande. En negativt inverkan aspekt är att Lyotard inte ger någon förklaring till hur övergången till en fri informationstillgång skall ske.

Lyotard klassificerar kunskap som en handelsvara, något som innebär att den har ett ekonomiskt värde. Med största sannolikhet kommer inte ägarna att frivilligt ge upp sin egendom. Lyotard förklarar inte hur upplösningen av ägarskapet skall gå till. Han bortser därför från en central aspekt för genomförandet av paralogin. Detta styrks av att Rojek menar att kapitalet inte är något enkelt att övervinna, utan att det är en integrerad del i ett vidare set av sociala strukturer och processer.¹¹⁴ Det går även att dra paralleller till Brownings argument att Lyotard bortser från marknadsframväxten.

Det finns dock en trend på internet som innebär att information skall vara fri och tillgänglig för allmänheten. Denna torde medföra en bättre kunskapsutveckling och till viss del sammanfalla med Lyotards paralogi. Exempel på fria tillgångar är att flera amerikanska universitet har lagt ut *open course ware*, det vill säga föreläsningar och kursmaterial, på sina

¹¹² Nola & Irzik, 2002, s. 419.

¹¹³ Lyotard, 2005, s. 67.

¹¹⁴ Rojek, 1993, s. 93.

webbplatser Här kan till exempel MIT nämnas. Det går även att ladda ner hela föreläsningsserier från olika universitetet på till exempel iTunes. På Ebrary och Google Books går det att ta del av miljontals böcker i digitalt format. Vidare går det att fritt ladda ned fria språkkurser från internet och svenska bibliotek. Aktuella och avancerade vetenskapliga artiklar kan kostnadsfritt laddas ned från flera sajter. Ett exempel på detta är HighWire som drivs av Stanford university. Denna innehåller ett mycket stort antal artiklar. Det befintliga utbudet innebär att en motiverad individ kostnadsfritt och på egen hand kan lära sig ett ämne från grunden upp till avancerad nivå.

Det går att jämföra internet med Lyotards frisläppande av informationen i databaserna. En påtaglig skillnad är att atomisering som han beskriver i högre utsträckning har slagit igenom på internet än inom de lokala och kommersiella databankerna. Maktthavarna har större möjlighet att kontrollera informationen i de senare. På internet är samtliga individer fria att publicera information. Alla har därför möjlighet att bli sändare, mottagare eller referent. De flesta mottagare kan godta eller falsifiera meddelanden av enklare natur. Detta oavsett om en legitimering bifogas eller om de utgår från en egen. Hanteringen innebär även möjlighet att mottagaren kan skicka det vidare, med eller utan förändringar.

Ifråga om mer avancerade ämnesområden krävs det att mottagaren har tillräckliga förkunskaper. Merparten av de som har tillgång till internet saknar tillräckliga kunskaper för att kunna förstå och bemöta argument inom avancerade vetenskapliga och filosofiska teoribildningar. Oavsett hur många perspektiv som det finns att ta del av är de utestängda från dessa områden. För att kunna inleda och föra en saklig diskussion med avsändaren krävs det följaktligen att mottagaren har uppnått en tillräckligt hög nivå. Denna är även nödvändig för att individen skall kunna urskilja och undvika manipulation. Uppsatsförfattaren menar att detta även innebär att förutsättningarna för elitism kvarstår inom paralogin.

3.6.3. Problematisk etik och rättvisa

En stötesten för Lyotard är att den samtida situationen inte erbjuder någon etisk rättsprincip. Hans paralogibegrepp skall därför medföra en politik som respekterar både behovet av rättvisa och sökandet efter det okända.¹¹⁵ Hans kriterier för rättvisa sammanfaller med de för paralogin, det vill säga ett urskiljande av språkspelens heterogenitet och att varje konsensus

¹¹⁵ Lyotard, 2005, s. 67.

rörande reglerna som definierar ett spel dess möjliga drag måste vara lokala. Även här måste deltagarna vara överens om reglerna och de skall vid behov ha möjlighet att ändra dem. Vid förklaringen av begreppet rättvisa går det att dra paralleller till hur Lyotard betraktar konsensus. På ett övergripande plan skall rättvisa vara oberoende av begreppet konsensus som representerar ett tillfälligt tillstånd och inte ett slutmål. Samma förhållande torde gälla för begreppet rättvisa.

Det faktum att han benämner begreppet rättvisa som ett värde innebär att uppsatsförfattaren drar slutsatsen att han menar att det har en djupare definition, eller en universell grund. Även Harvey har dragit samma slutsats. Denne menar dessutom att Lyotard brister i att förklara hur begreppet rättvisa kan förhålla sig opåverkat till den stora mängd av heterogena språkspel som utgör dess grund.¹¹⁶

3.6.4. Den vetenskapliga pragmatiken och samhället

Lyotard utreder relationen mellan den vetenskapliga pragmatiken och den som finns i samhället. Han kommer fram till att den sociala pragmatiken är betydligt mer komplex än den vetenskapliga eftersom den är uppbyggd av en stor mängd inkommensurabla språkspel. Vetenskapen kan inte heller likställas med det sociala systemet, denna förfogar inte över ett generellt metaspråk som kan användas för att transkribera övriga språk. Lyotard anser att detta förhindrar vetenskapens identifikation med systemet och dess terror.¹¹⁷ Detta speglar att det finns en delning mellan beslutsfattare och de som utför det vetenskapliga arbetet. Lyotard menar att delningen inte är en konsekvens av den vetenskapliga pragmatiken utan av det socioekonomiska systemet.

3.7. Habermas konsensus

Till skillnad från Lyotard vill Habermas uppnå frigörelse genom en fortsatt utveckling av det moderna projektet, men även hans teoribildning medför stora förändringar för samhället. Habermas idé om konsensus innebär ett samförstånd som uppnås genom en fri och rationell diskurs. Grundkriteriet för en fri dialog är att alla deltagare erkänns som jämlika. En process som strävar efter att nå fram till sanningen måste vara fri från förvägande maktrelationer

¹¹⁶ Harvey, 2008, s. 52.

¹¹⁷ Lyotard, 2005, s. 64.

mellan de deltagande parterna.¹¹⁸ Det avgörande är argumentens hållbarhet. Den ideala språksituationen kan därför beskrivas som en ren diskurs vilken är fri från interna och externa restriktioner.¹¹⁹

Habermas kritik grundas på språket och utgör ett försök att bibehålla de differentierade domänerna av rationalitet i ett ramverk av intersubjektivitet. Utgångspunkten bygger bland annat på att Habermas anser att språket rymmer ett universellt konsensus. Frigörelsen innebär till viss del att bryta med traditionen och dess tankemönster. En bakomliggande anledning är att skapa de förutsättningar som krävs för att man inom livsvärlden skall kunna skapa en tydlig gräns mot systemet. Detta hotar att erövra livsvärlden med hjälp av massmedia, marknad och politisk maktutövning. En metod som används är politisk propaganda och dess mål är att uppbringa så många röster som möjligt. Det tidigare politiska demokratiska engagemanget som innebar att beslut fattades genom en gemensam diskussion har frångåtts. Habermas vill se en frigörelse från den rådande politiska dominansen: *according to the principle that the validity of every norm of political consequence be made dependent on a consensus arrived at in communication free from domination.*¹²⁰

Habermas tycks främst vända sig mot den bakomliggande ideologin, inte mot den vetenskapliga och teknologiska aktiviteten. Ideologin har medfört en störd kommunikation och ett falskt medvetande. I sin analys utgår Habermas till viss del från Freud och Marx. De institutionella våldsinslagen och störningarna kan blottläggas genom hermeneutiska metoder. Genom att delta i en fri dialog skall medborgarna få möjlighet att utveckla ett sant och oblockerat medvetande.¹²¹

En kritisk invändning mot Habermas är att han reducerar sin analys av generell kommunikation till kommunikativ aktion.¹²² Begreppet innebär en analys av språkets användning vid uttryckandet av normativa värden och propositionella sanningar. Deltagarna når genom diskussion en gemensam förståelse och ömsesidiga överenskommelser. Ytterst tycks Habermas vilja visa att varje talakt rymmer möjligheten att nå ett rationellt konsensus. Enligt Steurman medför detta att Habermas reducerar sin kommunikationsanalys till kommunikativ aktion, något som innebär att han bortser från strategisk aktion. Detta är problematiskt eftersom denna nivå rymmer de instanser där användandet av makt medför

¹¹⁸ Collin & Guldman, 2000, s. 118.

¹¹⁹ Benjamin (red.), 1992, s. 103.

¹²⁰ White, 1995, s. 6.

¹²¹ Nordin, 2003, s. 528.

¹²² Benjamin (red.), 1992, s. 105.

störningar i kommunikationen och blockerade förutsättningar för en rationell diskurs. Habermas menar att strategisk aktion kan härledas från kommunikativ aktion. Steurman menar dock att strategisk aktion utgår från de instanser där användandet av makt försvårar möjligheterna till en rationell diskurs.

Konsensus utgör grunden för Habermas definition av rättvisa och frihet. Rättvisa motsvarar de normer som alla berörda parter godtar i ett samtal på lika villkor, det vill säga gemensamma definitioner och spelregler. Utifrån Habermas teoribildning torde denna överenskommelse vara kontinuerligt öppen för oenighet.¹²³ Det är dock svårt att nå fram till en precis och universell definition av grundläggande värden som frihet och rättvisa.

Habermas skiljer sig från Wittgenstein rörande begreppet livsform. Hans tillämpning innebär en överenskommelse av konsensusteorin rörande diskurs. Den språkliga överenskommelsen bygger på att de anspråk som väcks i kommunikationen skall tillföras förnuftet. Wittgenstein utgår däremot från att förnuftet är ett möjligt språkspel och inte grunden för samtliga språkspel.¹²⁴

3.7.1. Lyotards kritik av konsensus

Lyotard hävdar att konsensus kan uppnås på två sätt; genom fri vilja eller genom manipulation. Konsensus genom fri vilja innebär överenskommelser mellan individerna. Det senare torde utgöra grunden för att uppnå Habermas begrepp konsensus. En förutsättning för detta är att ta bort de förvägrande maktrelationerna så att varje individ kan påverka och vara delaktig i att skapa konsensus. Lyotard tycks inte invända mot Habermas tolkning av samtidssituationen, men förkastar Habermas konsensusbegrepp eftersom han menar att detta utgår från det moderna frigörelseperspektivet. Habermas tycks betrakta mänskligheten som ett kollektiv, vilket söker sin frigörelse genom en standardisering av de drag som är tillåtna inom språkspelen.¹²⁵ Lyotard anser inte att konsensus utgör svaret på de problem som präglar dagens kunskapssituation. Han menar att konsensus endast utgör ett tillfälligt tillstånd i diskussionen, vars mål är paralogi.

Med utgångspunkt i att den performativa kunskapens legitimering utgår från systemets förmåga att föra ut maktens språk går det att dra slutsatsen att dess konsensus

¹²³ Benjamin (red.), 1992, s. 104.

¹²⁴ Benjamin (red.), 1992, s. 105.

¹²⁵ Lyotard, 2005, s. 66.

bottnar i manipulation. Konsensus används för att upprätthålla och förbättra systemets prestanda.¹²⁶ Detta stöds av att maktens språk har till funktion att övertyga, något som torde innebära att mottagaren skall vara passiv och acceptera eller tro sig fatta egna och självständiga beslut. Det senare baseras på den begränsade mängd information som systemet förser individen med. Genom detta ökar sannolikheten att individen gör val som gynnar systemet. Dessa aspekter kan innebära en objektifiering av individen.

Den form av konsensus som är sammankopplat med systemeffektiviteten kan följaktligen inte vara synonymt med rättvisa. Utifrån de rådande förutsättningarna torde det inte gå att uppnå konsensus utan att detta inbegriper manipulation. Här går det att dra paralleller till Habermas åskådning att den som behärskar kommunikationsmedlen kan påverka den publika sfären. Det kan därför vara svårt att uppnå konsensus som är fritt från manipulation. Detta kan vara en anledning till att Lyotard anser att konsensus har blivit ett omodernt och suspekt begrepp.¹²⁷

Det går inte heller att nå fram till ett bestående konsensus inom forskningen. Till stor del bedrivs forskningen utifrån paradigmen. Dessa stabiliseras efter en tid, men de når aldrig ett tillstånd av konstant konsensus. Det kommer nya forskningsrön som bidrar till att radera paradigmen.

3.8. Feyerabends fria samhälle

*Vetenskap är en i huvudsak anarkistisk verksamhet: teoretisk anarkism är mer humanitär och har större chans att befrämja framåtskridande än dess lag och ordningsalternativ.*¹²⁸ *Detta visas både genom en undersökning av historiska episoder och genom en abstrakt analys av förhållandet mellan idé och handling. Den enda princip som inte hämmar framåtskridande är: allt är tillåtet.*¹²⁹

Inom Habermas vision om det fria samhället har inte vetenskapen någon särställning i förhållande till andra kunskapsformer. Feyerabend vill *befria samhället från en ideologiskt genomsyrad vetenskaps struptag, precis som våra förfäder befriade sig från den*

¹²⁶ Lyotard, 2005, s. 60.

¹²⁷ Lyotard, 2005, s. 66.

¹²⁸ Feyerabend, 2000, s. 25.

¹²⁹ Feyerabend, 2000, s. 29.

*enda sanna religionens struhtag!*¹³⁰. I Feyerabend's ögon är vetenskapen en farlig ideologi och dagens situation är jämförbar med den religionsofrihet som rådde under 1600-talet.

Vetenskapen har fått en auktoritär ställning och Feyerabend hävdar därför att vetenskapsmännen till viss del har ersatt det gamla prästerskapet.¹³¹ Han jämför den vetenskapliga ideologin med religion, magi och mytologi. Vidare hävdar han att vetenskapen spelar en viktig indirekt funktion i den politiska samhällsdebatten eftersom politiker kan hänvisa till vetenskapliga rapporter för att vinna stöd för sina åsikter.

Det faktum att större vetenskapliga genombrott ofta har skett då vetenskapsmän brutit mot de etablerade metodologiska reglerna innebär ett problematiskt förhållande mellan upptäckarprocessen och legitimeringsprocessen. Feyerabend menar att legitimeringen börjar först efter upptäckten och att den följer en reglerad process. Att tillämpa legitimeringsprocessens kritik- och bevismetoder *innan* upptäckter anser Feyerabend vara ytterst skadligt för vetenskapen. Han intar därför ett kritiskt förhållande till förhållandet mellan upptäcktsprocessen och legitimeringsprocessen, det vill säga mellan normer och fakta samt mellan observationstermer och teoretiska termer. Feyerabend anser att dessa förhållanden egentligen inte spelar någon roll för hur vetenskapen går framåt.¹³²

Han vill att staten skall vara ideologiskt neutral och att medborgarna skall fostras till självständighet och mognad, det vill säga *en person som lärt sig hur hon skall bestämma sig och valt det som hon tycker passar henne bäst*. För att individen skall uppnå grundläggande kunskaper vill Feyerabend att vetenskapen skall studeras som ett historiskt fenomen *tillsammans med andra sagor som till exempel de primitiva samhällenas myter så att varje individ har möjligheten att göra ett fritt val*.¹³³

Feyerabend värdesätter individens frihet, något som väcker frågor kring graden av valfrihet. Den anarkistiska vetenskapsteorin innebär generellt frihet att utan tvång kunna fullfölja sina subjektiva önsknings. För forskarna medför det ett borttagande av metodologiska restriktioner och frihet för medborgarna att välja den kunskapsform som passar dem bäst. Det finns dock för Feyerabend's teoribildning flera begränsande aspekter. En påtaglig faktor är att forskarna och medborgarna föds in i ett samhälle med begränsade resurser och ramar. Detta kan medföra att de inte har tillgång till de resurser som krävs för att

¹³⁰ Feyerabend, 2000, s. 256.

¹³¹ Feyerabend, 2000, s. ii.

¹³² Feyerabend, 2000, s. 134.

¹³³ Feyerabend, 2000, s. 260.

de skall kunna förverkliga sina subjektiva önsknings. De kan endast realisera önskningarna utifrån de alternativ som står öppna för dem.¹³⁴

Det är problematiskt att klarlägga hur Feyerabend konkret vill genomföra sitt idealsamhälle. Hur skall staten kunna frigöra sig från vetenskapen och den befintliga politiska ideologin? Hur skall medborgarna ”avpräglas” och omformas? Det är även svårt att förstå hur en stat skall kunna vara ideologiskt neutral eftersom Feyerabend anser att det inte finns några teorineutrala fakta. Han förklarar inte heller hur samhället skall upprätthållas utifrån ett ekonomiskt perspektiv. Det torde föreligga täta band mellan samhällets ekonomiska grund och de förhärskande ideologierna. Uppsatsförfattaren anser att det även föreligger en risk att ideologiskt neutral i sig kan bli en förhärskande ideologi.

Lyotard nämner inte Feyerabend i *The Postmodern Condition*, men det går att dra paralleller till honom utifrån att språkspelens mångfald, att de inte är kommensurabla eller kan reduceras till varandra. Användandet av de olika språkspelen utifrån denna insikt har Lyotard sammanfattat i en allmän regel *låt oss spela ... och låt oss spela i fred*.¹³⁵ Detta påminner starkt om grundregeln för Feyerabends anarkistiska epistemologi *allt är tillåtet*. Uppsatsförfattaren menar att båda tycks mena att individen skall vara fri att finna den kunskapsform eller språkspel som passar henne bäst.

4. Diskussion

Lyotard, Habermas och Feyerabend urskiljer och beskriver en liknande situation inom dagens samhälle. Deras respektive teorier om problem med normer, legitimering och metodologi tycks sammanstråla i att dessa inte längre kan förlita sig på ontologi eller epistemologi. Detta medför svårigheter att producera hållbara definitioner av kunskap, rättvisa och sanning.

Till stor del utgår samtliga från en sociopolitisk grund. Denna innebär att de snarast kritiserar den bakomliggande ideologin eller maktutövningen än den egentliga teknologin och vetenskapen. Habermas och Lyotard delar uppfattningen att utvecklingen har medfört en förskjutning åt medel och målrationalitet. Den teknologiska utvecklingen har medfört bättre förutsättningar att föra ut maktens språk och att kontrollera människor.

¹³⁴ Chalmers, 2003, s. 148.

¹³⁵ Dhillon & Standish, 2001, s. 45.

Möjligheterna för politisk dominans och manipulation har ökat. Den enskilda människans perspektiv har blivit av underordnad betydelse.

De tre eftersträvar frigörelse från den dominerande ideologin. Deras respektive lösningar skiljer sig åt, men ett förenande drag är att de innebär genomgripande förändringar av samhället. Inget av dem beskriver dock konsekvenserna i detalj. Uppsatsförfattaren menar därför att deras teorier brister i att förklara sammanhängande problem och att redogöra för konsekvenserna av införandet. Det är därför svårt att betrakta dem som giltiga och genomförbara alternativ.

Feyerabends och Lyotards teoribildningar kan förklaras i termer av splittrande. Deras teorier utgår från uppmärksammandet av anomalier, motsättningar och av att underminera etablerade teorier. De torde därför fokusera på det individuella. Lyotards paralogibegrepp bygger på det enskilda deltagandet och aktiviteten kan liknas vid en kamp eller lek mellan deltagarna i språkspelen. Feyerabend menar att varje människa skall kunna välja den kunskapsform som passar henne bäst. Habermas teoribildning kan förstås i termer av det gemensamma, genom kommunikation kommer deltagarna överens om normer och spelregler. Det konsensus som han förespråkar innebär ett förenande av samhället och medborgarna.

4.1. Kritik mot den modernistiska vetenskapliga kunskapen

Lyotard kritiserar främst modernismens förenande berättelser, det vill säga stora berättelser och metaberättelser. Han kritiserar främst vetenskapens sociopolitiska motivering. Kritiken är problematisk eftersom han inte tycks göra någon tydlig åtskillnad mellan den sociopolitiska legitimeringen av vetenskap och den epistemologiska. Kritik mot det ena området medför inte automatiskt kritik mot det andra.

Det är svårt att finna stöd för Lyotards påstående att kunskapens natur har förändrats utifrån bristen på referenser till en samtida epistemologisk debatt. Detta stödjer Nolas och Irziks antagande om att Lyotard förväxlar begreppen kunskap och information. Det går att dra slutsatsen att den förändring som skett främst består i förbättrade tekniska förutsättningar. Utvecklingen har medfört nya och snabbare informationskanaler och en större informationslagringskapacitet. Det är därför svårt att definiera hur den teknologiska utvecklingen har underminerat upplysningsperspektivet och bidragit till att förändra kunskapens natur.

Utifrån Lyotards beskrivning går det att dra slutsatsen att språkspelen ej utgör en tillräcklig grund för att legitimera vetenskapen. Språkspelen utgår till stor del från konventioner och vetenskapen inbegriper aspekter som inte kan baseras på konventioner. Vetenskapen kan därför inte helt baseras på narrativt vetande, även om det utgör en viktig del för att förklara och motivera forskningen.

De problem som är sammankopplade med Lyotards falsifiering av modernismen och dess vetenskap innebär frågor om den vetenskapliga kunskapen verkligen har blivit falsifierad. Detta är en problematisk inverkan vid beaktandet av den performativa kunskapen och paralogin. En av deras grundläggande utgångspunkter är faktiskt att falsifieringen har inträffat.

4.2. Införandet av paralogin

Lyotard menar att det är problematiskt att ersätta det nuvarande systemet med något annat, men att paralogin utgör ett inneboende alternativ. Det torde dock vara svårt att anta paralogin och samtidigt upprätthålla och utveckla det nuvarande systemet. Införandet av paralogin kräver att nyckelaspekterna hastighet och systemeffektivitet reduceras. Lyotard vänder sig genom detta indirekt mot den tekniska och ekonomiska grund som har lett fram till dagens kunskapssituation. Utifrån ett historiskt perspektiv har aspekterna utgjort drivkraften för framväxandet och upprätthållandet av systemet. En konsekvens av att reducera aspekterna är att systemet på sikt måste omvandlas eller ersättas med det som paralogin eventuellt kan erbjuda för dess upprätthållande och framtida utveckling. Eftersom den liberala kapitalismen är en av de grundläggande faktorerna bakom dagens system går det att läsa in en kritik mot det kapitalistiska samhället i både Lyotards och Habermas' teoribildningar.

Öppnandet av databankerna är ett i nuläget orealistiskt perspektiv. Lyotard presenterar inte någon metod för hur detta skall ske. Inte heller redogör han för hur ägarna skall förmås att ge upp sin egendom. Han klassificerar kunskap som en handelsvara. En inverkan svårighet är att de som äger informationen i hög utsträckning torde kontrollera systemet. Detta sammanfaller med Lyotards antagande om att kunskap (information) är makt. En logisk konsekvens är att makten är proportionerlig till mängden kunskap. Uppnåendet av den fria informationstillgången och de sammanhängande konsekvenserna inom de teknologiska och ekonomiska aspekterna skulle förmodligen påverka samhället på ett sätt som

får större konsekvenser än Lyotard avser. Detta medför frågan om hans lösning kan rymmas inom systemets ramar.

Till viss del sammanfaller de fria resurserna på internet med Lyotards önskan om att släppa all information fri. Dessutom kan bloggvärlden i kombination med frisläppandet av vetenskapliga artiklar innebära att det skapas ett livskraftigare fält för olika språkspel. Människor har genom detta fått en ökad möjlighet att ta del av fler perspektiv och att delta i och påverka diskussionen. Uppsatsförfattaren menar dock att den samtida trenden inte motsvarar Lyotards paralogibegrepp. Dess genomförande kräver ett ideologiskt skifte som förespråkar öppnandet av samtliga databaser. Det har inte skett något ideologiskt skifte och en stor del av databaserna är stängda.

Genomförandet av paralogin kräver även en attitydförändring hos folk, denna innebär att de skall uppmärksamma anomalier genom att aktivt söka information och ställa olika perspektiv mot varandra. Det är svårt att urskilja denna attityd inom det samtida postindustriella samhället. Med utgångspunkt i att Lyotard är allmänt otydlig i sin beskrivning av hur databaserna skall öppnas så kan dock den samtida utvecklingen vara ett hypotetiskt alternativ. Uppsatsförfattaren menar att det är sannolikt att framtiden kommer att fortsätta att generera ett större fritt informationsutbud. All information kommer dock förmodligen inte att bli fri, här kan till exempel patientjournaler och statshemligheter att nämnas.

Lyotard presenterar varken en giltig epistemologisk legitimering eller några grundläggande vetenskapliga metodologiska principer för paralogibegreppet. Uppsatsförfattaren har inte funnit något som motsäger Nola och Irzik ifråga om att den enda urskiljbara legitimeringen är att paralogin genererar idéer, det vill säga dessa nya uttalanden med oklara mål. Detta är problematiskt, istället för att utgöra en legitimering kan paralogin därför medföra att allt blir tillåtet. Samma kritik kan framföras mot Feyerabends teoribildning. Utifrån bristen på tydligt formulerade mål och deras återbäringsmöjligheter torde få samhällen vara villiga att spendera stora resurser på ett projekt vars främsta mål är att generera idéer med ett oklart syfte.

Uppsatsförfattaren finner det svårt att definiera förhållandet mellan Lyotards universella rättvisbegrepp och dess underliggande grund av heterogena och disparata språkspel. Problematiken stärks av att Lyotard är otydlig i sin förklaring av begreppet rättvisa. Uppsatsförfattaren har ej kunnat hitta någon uttömmande förklaring i *The Postmodern Condition* eller i någon av Lyotards övriga skrifter. Inte heller har han hittat någon definition i den litteratur som behandlar och kritiserar Lyotard. Det går dock att dra paralleller till Brownings kritik av den agonistiska aspekten. Ifall denna representerar ett misstroende av det

förtroende och samarbete som krävs för att de sociala aktiviteterna skall kunna fungera är detta en problematisk inverkan vid försök att definiera rättvisa. Detsamma gäller hans kritik om att Lyotard tycks ignorera den ömsesidighet som utmärker social handling, det vill säga både individualism och strävan efter att upprätthålla sociala normer och konventioner.¹³⁶ Uppsatsförfattaren menar att ömsesidigheten torde vara central för begreppet rättvisa. För att kunna förstå rättvisa måste individen förstå sin egen situation och sina behov samt att betrakta dessa aspekter i relation till andra människor. Problemen innebär att frågorna kring rättvisebegreppets grund och dess relation till paralogibegreppet kvarstår. Frågorna måste därför lämnas öppna.

Det råder en stor otydlighet kring begreppet paralogi och dess genomförande. Uppsatsförfattaren menar därför att Lyotards efterföljare har en del att förklara och förtydliga kring begreppet innan det kan föras fram som en giltig legitimeringsform. Habermas och Feyerabend måste ta hänsyn till samma aspekter som Lyotard rörande relationen mellan samhälle, politik, ekonomiska intressen, teknologi och vetenskap. Även de är otydliga med hur deras respektive frigörelse skall ske i förhållande till dessa aspekter. Inte heller de ger en tydlig beskrivning av hur förändringarna påverkar aspekterna och deras nya inbördes förhållande. Uppsatsförfattaren menar därför att varken paralogin eller de andras lösningar i dagsläget kan betraktas som praktiskt genomförbara.

4.3. Elitism

Inom Lyotard, Habermas och Feyerabends teoribildningar finns det en strävan efter att vara antielitistiska. Ingen av dem anser att ett perspektiv skall vara mer värt än något annat. De är mot manipulation och vill ytterst ge medborgarna större frihet. Utifrån denna grund måste den lilla människan och hennes perspektiv uppmärksammas. Vid en närmare granskning framstår Lyotard som mer elitistisk än Habermas och Feyerabend.

Utifrån de höga krav Lyotard ställer upp för deltagandet i den vetenskapliga diskussionen är denna att betrakta som elitistisk. Dess försök att nå en enhetlig världsbild förutsätter en hög abstraktionsnivå. Endast ett fåtal kan ta till sig av de komplexa teorierna. Detta avspeglas även i den falsifiering av vetenskapen som Lyotard presenterar. För att förstå denna krävs det en vetenskaplig bakgrundsförståelse. Målgruppen är därför förmodligen individer som ingår i den elitistiska vetenskapliga skaran.

¹³⁶ Browning, 2000, s. 26.

Lyotard hävdar att samtidsmänniskan har fått ökade förutsättningar att kunna urskilja skillnader och att acceptera det inkommensurabla. Hans definition av samtidsmänniskan är dock oklar. Syftar han på samtliga människor i samhället? Vidare hävdar han att vetenskapen har blivit otillräcklig. Det är dock svårt att avgöra för vem den har blivit otillräcklig.¹³⁷ Här kan Feyerabend tas i beaktande, han karakteriserar större delen av medelklassen i västvärlden som vetenskapliga analfabeter. Detta problematiserar frågan om den lilla människan i grunden har fått sin världsbild förändrad i enlighet med Lyotards beskrivning av samtiden. Uppsatsförfattaren ifrågasätter att merparten av mänskligheten har någon insikt i Lyotards falsifiering av vetenskapen och de stora berättelserna samt att de i grunden har fått sin världsbild förändrad. Lyotard vänder sig med stor sannolikhet till de som har de grundläggande vetenskapliga kunskaperna. Det vill säga eliten, de som har kapacitet att avgöra.

Den performativa kunskapsformen och paralogin kräver en hög teoretisk förståelse. Deltagandet i paralogin skall dock vara öppet för alla. Men, för att kunna delta fullt ut behöver deltagaren insikten att denne *skall* söka efter skillnader. Vidare krävs det ett övergripande förhållningssätt och förkunskaper kring relevanta alternativ. Den lilla människan torde i hög utsträckning sakna dessa aspekter. Uppsatsförfattaren menar därför att ett deltagande *fullt ut* i den paralogiska aktiviteten är att betrakta som elitistiskt. Det är även tveksamt att någon som saknar tillräckliga förkunskaper på egen hand, trots tillgången på olika perspektiv, kan falsifiera den helhetsbild som förmedlas av makthavarna. Förkunskaper torde därför utgöra en förutsättning för att kunna undvika manipulation.

Ifråga om kravet på förkunskaper går det även att dra paralleller till Rojek. Denne hävdar att Lyotards argument om att folket skall anta en paganistisk attityd är att betrakta som elitistiskt. Attityden kräver insikten att det inte finns några egentliga kriterier som stödjer olika uppfattningar, något som innebär att det är en fråga om känslor. Grunden för Rojeks antagande är att Lyotards argument förutsätter kännedom om Kants filosofi.¹³⁸

Habermas utgår från kommunikation, kollektivet och diskussionen. Samtliga deltagare skall vara jämlika och endast argumenten skall räknas. Utifrån sin kollektiva och demokratiska strävan torde Habermas teoribildning inbegripa en högre grad av hypotetisk möjlighet för den lilla människan att påverka än inom Lyotards teoribildning. Det är dock tveksamt att gemene man förstår hans teoribildning. Oavsett förkunskaper skall en individ godkännas som medverkande i en diskussion. Dennes argument skall beaktas för att se om de

¹³⁷ Nola & Irzik, 2002, s. 414.

¹³⁸ Rojek, 2002, s. 3.

lever upp till diskussionens nivå. Om inte så får de vika sig för bättre och mer välgrundade argument. Möjligheten att påverka reduceras i takt med att diskussionens abstraktionsnivå höjs. Det går därför på ett praktiskt plan att urskilja en elitnivå även inom Habermas teoribildning.

En kritisk invändning mot Habermas är att konsensus även kan bygga på en dominans som bottnar i bättre förutsättningar att skapa trovärdiga argument. Något som kan sammanfalla med att uppsatsförfattaren även kritiserar Habermas utifrån ett ärlighetsperspektiv. Hur skall medborgarna fostras till att bli ärliga och sanningsenliga? Individer kan ljuga för att uppnå egoistiska fördelar. Konsensus kan även uppstå utifrån lögn, det vill säga manipulation, om de övriga deltagarna inte kan överbevisa lögnaren.

Feyerabend är anarkist och menar att folk fritt skall kunna välja den kunskapsform som passar dem bäst. Han intar en position som inte kan klassas som elitistisk eftersom hans teoribildning slår undan den vetenskapliga grunden. I egenskap av vetenskapsfilosof torde han därför till viss del rasera sin egen position. Ytterst torde han mena att det perspektiv och den kunskapsform som han representerar inte är mer värd än någon annans. En kritisk invändning är att individer i avsaknad av utbildning och med en låg allmänbildning torde vara begränsade till de få alternativ som de känner till.

Individens förutsättningar kan förbättras genom en utbildning som medför en ökad kunskapsbas och ett kritiskt tänkande. I Lyotards fall innebär detta fler perspektiv och ett rikare deltagande i den paralogiska aktiviteten. För Habermas blir konsekvensen tyngre argument i diskussionen, något som kan innebära att konsensus inte kan bli jämlikt eftersom individer och grupper har olika förutsättningar.

5. Sammanfattning

Uppsatsen behandlar den franske filosofen Jean-François Lyotards (1924-1998) syn på kunskap och dess legitimering. Utgångspunkten är Lyotards *The Postmodern Condition*. Lyotard urskiljer tre olika kunskapsformer; narrativ, vetenskaplig och performativ. Uppsatsen utreder dessa och deras respektive legitimering samt centrala begrepp inom Lyotards teoribildning. Här kan till exempel språkspel, metaberbättelser och stora berättelser nämnas. Vidare utreds olika aspekter som är associerade med kunskap, vetenskap, samhälle, information, ekonomi, historieskrivning och rättvisa.

Lyotard urskiljer en rad problem inom det samtida kunskapsstillståndet. För att lösa dessa har han formulerat en ny legitimeringsform som han benämner paralogi. Det finns dock flera problematiska aspekter som är sammankopplade med denna. Dessa innebär att paralogin måste ifrågasättas som en giltig legitimeringsform och uppsatsförfattaren drar slutsatsen att Lyotards paralogi inte kan betecknas som en giltig och genomförbar legitimeringsform.

För att förmedla ett övergripande perspektiv jämförs Lyotard med filosofen Jürgen Habermas och vetenskapsfilosofen Paul Feyerabend. En gemensam nämnare är att deras problem tycks sammanstråla i att det inte längre går att förlita sig på ontologi eller epistemologi. Samtliga är kritiska mot det nuvarande tillståndet och kritiserar främst den bakomliggande ideologin eller maktutövningen, snarare än den teknologiska utvecklingen och den vetenskapliga aktiviteten.

Kontextuellt kan Lyotard placeras mellan dem. Habermas är traditionell och vill fortsätta enligt upplysningsperspektivet medan Feyerabend är anarkist. De beskriver ungefär samma problem inom dagens samhälle, men de har skilda utgångspunkter och presenterar olika lösningar. Lyotard utgår från problemet att legitimera, Habermas från problemet med normativitet och Feyerabend från att det inte finns någon beständig vetenskapsmetodologi. Lyotards och Feyerabends teoribildningar utgår från splittring, det vill säga att underminera och uppmärksammandet av motsättningar. Habermas vill att medborgarna genom diskussion skall komma överens om gemensamma normer och spelregler. Hans konsensus innebär snarare att förena samhället och medborgarna.

Uppfattandet av verkligheten är enligt Lyotard baserad på deltagandet i ett oändligt antal heterogena och inkommensurabla språkspel. Begreppet språkspel motsvarar sociala sammanhang och de kan jämföras med spel där varje drag måste följa reglerna. Tillsammans utgör språkspelen det sociala band som håller samman samhället. Den narrativa kunskapsformen föregick den vetenskapliga. Denna är pluralistisk och saknar övergripande singulära helhetsperspektiv. Kunskapsformen har en kulturell grund och baseras i huvudsak på berättelser. Lyotard hävdar att vetenskapen snabbt kom i konflikt med och förkastade den narrativa kunskapsformen. Lyotard brister dock i att förklara inom vilka områden som de båda kunskapsformerna kom i konflikt med varandra. Förkastandet innebar att vetenskapen fick problem med sin egen legitimering. Grunden för detta är att dess legitimering måste utgå från något som inte är vetenskap. Hur skulle vetenskapen kunna legitimera sig utan stöd från narrativ? Lösningen blev att skapa en metadiskurs, det vill säga en övergripande filosofi eller diskurs om verksamheten. Denna anknöt i sin tur till

metaberättelserna och de stora berättelserna. Lyotard menar därför att vetenskapen trots sin kritik mot den narrativa kunskapen har en narrativ grund.

Modernismen strävade efter att nå en singulär helhetstolkning med vilka alla andra perspektiv skulle kunna förklaras. Lyotard kritiserar modernismens singulära perspektiv och angriper dess förenande metaberättelser och stora berättelser. Dessa representerar snarare den sociopolitiska motiveringen av vetenskapen än den vetenskapliga aktiviteten. I sin kritik tycks Lyotard inte göra någon tydlig åtskillnad mellan den sociopolitiska legitimeringen och den epistemologiska.

De vetenskapliga språkspelen strävade efter att exkludera alla andra språkspel. Lyotard betraktar vetenskapen som ett språkspel bland många andra. Uppsatsen visar att språkspel inte utgör en tillräcklig grund för att legitimera vetenskapen. Språkspel utgår till stor del från konventioner och vetenskapen inbegriper aspekter som inte kan baseras på konventioner.

Lyotard menar att den teknologiska utvecklingen har underminerat upplysningsperspektivet och bidragit till att förändra kunskapens natur. Uppsatsen visar att det är svårt att finna stöd för hans argument. Detta speglar att Lyotard kan ha förväxlat begreppen kunskap och information. Utvecklingen av informationsteknologi har inte medfört att kunskapens natur har förändrats, det är snarare de tekniska förutsättningarna som har förändrats. Utvecklingen har medfört nya och snabbare informationskanaler och en avsevärt ökad informationslagringskapacitet. Lyotard presenterar inte heller några referenser till en samtida filosofisk epistemologisk debatt. En ytterligare bidragande orsak till problemen med att verifiera Lyotards falsifiering av modernismen är att han uppvisar en del vetenskapliga brister. Svårigheterna med att verifiera falsifieringen av den vetenskapliga kunskapen medför problem för legitimeringen av den performativa kunskapen och paralogin eftersom deras existens är beroende av falsifieringen.

Den performativa kunskapen efterträdde modernismen och det ställs inga egentliga krav på att denna skall kunna legitimera sig. Kunskapsformen erbjuder ingen objektiv metod för att avgöra vad som är sant eller falskt. Det förhållande som rådde mellan sanning och rättvisa inom modernismen har raserats inom den performativa kunskapen. Kunskapsformen rymmer inte någon strävan efter att uppfylla en stor berättelse. Av central betydelse är uppfyllandet av kortsiktiga tekniska och ekonomiska motiv.

Habermas och Lyotard är samstämmiga om att utvecklingen har medfört en förskjutning mot medel och ändamålsrationalitet. De är även överens om att utvecklingen har ökat systemeffektiviteten och förutsättningarna för att föra ut maktens språk och att

kontrollera och manipulera människor. Lyotard menar att maktutövningen bland annat utgår från hög hastighet för beslutsfattande, något som till viss del uppnås genom att minska den mängd information som cirkulerar bland individerna. Utifrån en enorm mängd av inkommensurabla språkspel skapar maktens företrädare en enkel helhetsbild. De förmedlar ett informationsurval för att manipulera och uppnå sina syften.

Lyotard, Feyerabend och Habermas vill lösa den rådande situationen och de har formulerat var sin frigörelsevision. Ett förenande drag är att genomförandet av deras visioner kommer att medföra genomgripande och påtagliga samhällsförändringar. Ingen av dem beskriver dock tillvägagångssättet för genomförandet eller dess konsekvenser i konkreta termer, något som lämnar flera obesvarade och viktiga frågor. Uppsatsförfattaren menar därför att Lyotard, Feyerabend och Habermas frigörelsevisioner inte kan framföras som giltiga och genomförbara alternativ.

Lyotard hävdar att det är problematiskt att ersätta det samtida systemet med något annat, men att det finns utrymme för paralogin inom dess ramar. Uppsatsen visar dock att det är svårt att anta paralogin och samtidigt upprätthålla och utveckla det nuvarande systemet. I sin beskrivning av paralogin vänder sig Lyotard mot systemets teknologiska och kapitalistiska grund. Paralogin medför ett reducerande av hastighet och systemeffektivitet, två av systemets nyckelaspekter. Dessa har bidragit till systemets framväxt och dess upprätthållande. Ett frångående av aspekterna torde därför innebära att systemet på sikt måste omvandlas eller ersättas av det som paralogin kan ersätta för dess upprätthållande och framtida utveckling.

Uppsatsen visar även att Lyotard brister i att förklara hur paralogin kommer att påverka olika relationer inom samhället; till exempel mellan politik, ekonomiska intressen, teknologi och vetenskap. Lyotard vill även att paralogin skall medföra en fri informationstillgång genom att ge folket fri tillgång till samtliga databanker. Han anser att detta är det bästa för kunskapsutvecklingen. Lyotard presenterar dock inte någon konkret metod för genomförandet och hur ägarna, han klassificerar kunskap som en handelsvara, skall förmås att ge upp sin egendom. Ägarna av kunskap torde dessutom i hög utsträckning kontrollera systemet, något som stöds av att Lyotard hävdar att kunskap är makt. Uppsatsen behandlar även kort olika former av fri informationstillgång på internet samt bloggvärlden där individer har möjlighet att ta del av alternativ information samt ges en möjlighet att påverka.

Ett av paralogins mål är att återställa förhållandet till rättvisa. Det är dock problematiskt att utreda Lyotards definition av begreppet rättvisa och dess relation till paralogin. Grunden till detta är att Lyotard tyck betrakta rättvisa som ett universellt begrepp.

Lyotard är otydlig i sin beskrivning av hur det universella i hans rättvisebegrepp kan förbli opåverkat av sin egen grund som utgår från en mängd heterogena språkspel. Det krävs därför en tydligare definition av de värden och aspekter som Lyotard lägger in i begreppet rättvisa. Lyotard presenterar inte heller några grundläggande metodologiska principer för paralogibegreppet. Den enda legitimering som egentligen kan urskiljas är att paralogin skall generera idéer, det vill säga nya uttalanden. Detta är problematiskt eftersom det innebär att paralogin istället för att utgöra en legitimering kan medföra att allt blir tillåtet. Utifrån bristen på tydligt formulerade mål och deras återbäringsmöjligheter torde dessutom få samhällen vara villiga att spendera stora resurser på ett projekt vars främsta mål är att generera idéer med ett oklart syfte.

Lyotard, Habermas och Feyerabend har definierats som antielitister. Uppsatsen visar dock att Lyotards teoribildning är den mest elitistiska av de tre. Uppsatsförfattaren bygger slutsatsen på att det endast är ett fåtal som kan ta till sig av hans komplexa och abstrakta teorier. På ett praktiskt plan skall alla möjlighet att delta i den paralogiska aktiviteten, men det krävs stora förkunskaper och ett utvecklat kritiskt förhållningssätt för att till fullo kunna delta. Antagandet om att paralogin skall vara öppen för alla kan därför ifrågasättas.

6. Referenser

- Armstrong, K., *Myternas historia*, 2005, Bonniers, Stockholm
- Baynes., K., (red.), *After Philosophy*, 8 ed, 1996, MIT-Press, Massachusetts
- Benjamin, A., E., (red.), *Judging Lyotard*, 1996, Routlege, U.K., USA.
- Browning, *Lyotard and the end of grand narratives*, 2000, University of Wales Press, Cardiff
- Brügger, N., *Lyotard og det postmoderne samfund*, 2006, Books on Demands GmbH,
Köpenhamn
- Chalmers, A., F., *Vad är vetenskap egentligen?*, 2003, Doxa, Nora
- Collin, F. & Guldman, F., *Språkfilosofi, en introduktion*, 2000, Nya Doxa, Stockholm
- Dhillon P. & Standish, P., *Lyotard: Just Education*, 2001, Routledge. London and New York
- Feyerabend, P., *Mot metodvånget: utkast till en anarkistisk vetenskapsteori*, 2000, Lund
Arkiv.
- Gustafsson, L., *Problemformuleringsprivilegiet*, 1989, Norstedts, Stockholm
- Habermas, J., *Kommunikativt handlande*, 1995, 2 ed, Daidalos, Göteborg
- Harvey, D., *The Condition of Postmodernity*, 2008, Blackwell, Cambridge MA, Oxford U.K.
- Fiske, John, *Kommunikationsteorier*, 1997, Wahlström & Widström, Stockholm
- Lyotard, J., F., *The Postmodern Condition*, 2005, Manchester University Press, U.K.
- Malpas, S., *Jean-François Lyotard*, 2005, Routledge, London, New York
- Nolas, R., Irzik, G., *Incrudelity towards Lyotard: a critique of a postmodernist account of science and knowledge*, 2002, University of Auckland, New Zealand and Bogazic University,
Istanbul, Turkey
- Nordin, S., *Filosofins historia*, 2003, 2 ed, Studentlitteratur, Lund
- Rojek, C., och Turner, B., S., *The politics of Lyotard, Justice and social theory*, 2002,
Routledge, U.K., USA.
- Wadenström, R., *Små och stora Europeiska historier*, 1998, Helsingfors universitet
- Wadenström, R., <http://www.mv.helsinki.fi/wadenstr/texter/epistemologi.htm> (2010-03-20)
- Wadenström, R., <http://www.mv.helsinki.fi/wadenstr/artiklar/Lyo.htm> (2010-03-20)
- Wadenström, R., <http://www.mv.helsinki.fi/wadenstr/histfil/metab.htm> (2010-03-20)
- White, S., K., *The Cambridge Companion to Habermas*, 1995, Cambridge University Press
- Wittgenstein, L., *Filosofiska undersökningar*, 1978, Bonniers, Stockholm

Internet

Ebrary, <http://www.ebrary.com/corp/> (2011-09-29)

HighWire, Stansford University, <http://highwire.stanford.edu/lists/freeart.dtl> (2011-09-29)

Itunes, <http://www.apple.com/se/itunes/download/> (2011-09-29)

Leiters reports, <http://leiterreports.typepad.com/> (2011-09-29)

MIT, open courseware, <http://ocw.mit.edu/index.htm> (2011-09-29)

Youtube, [United Breaks Guitars, http://www.youtube.com/watch?v=5YGc4zOqozo](http://www.youtube.com/watch?v=5YGc4zOqozo) (2011-09-29)